

Rikos- ja päihdetaustaisten osallisuuden kokemukset avopäihdekuntoutuksessa ja osallisuuskyselyn kehittämi- nen vaikuttavuuden arvioinnin tueksi

Outi Rintala

2025 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Rikos- ja päihdetaustaisten osallisuuden kokemukset avopäihde-
kuntoutuksessa ja osallisuuskyselyn kehittäminen vaikuttavuus-
den arvioinnin tueksi**

Outi Rintala

Johtaminen ja kehittäminen sosiaali- ja terveysalan muutoksessa (YAMK)

Opinnäytetyö

05/2025

Outi Rintala

Rikos- ja päihdetaustaisten osallisuuden kokemukset avopäihdekuntoutuksessa ja osallisuuskysely vaikuttavuuden arvioinnin tueksi

Vuosi 2025 Sivumäärä 57

Osallisuuden kokemuksen vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin on tutkittu viime aikoina paljon. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on kehittänyt osallisuusindikaattorin, jonka avulla voidaan mitata ihmisen osallisuuden kokemusta. Tutkimusten mukaan osallisuuden kokemuksella on yhteys eriarvoisuuden kokemukseen ja yhteiskuntaosallisuuteen.

Rikosseuraamustaustaiset päihdeongelmaiset henkilöt kokevat usein elävänsä yhteiskunnan ulkopuolella. Kalliolan Setlementti ry:n avokuntoutus Kajari tarjoaa päihdekuntoutusta rikos- ja päihdetaustaisille henkilöille. Tämän toimintatutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kuinka asiakkaiden avopäihdekuntoutukseen osallistuminen vaikuttaa heidän osallisuuden kokemukseensa. Tutkimuksessa pyrittiin kuvaamaan, miten kuntoutukseen osallistuminen on vaikuttanut asiakkaiden elämään. Tutkimuksen tavoitteena oli kehittää asiakkailta saadun aineiston avulla osallisuuskysely, mikä voidaan liittää osaksi avopäihdekuntoutuksen toiminnan arviointia.

Teoreettinen viitekehys muodostui osallisuuden, rikosseuraamustaustaisen henkilön, päihderiippuvuuden ja päihdekuntoutuksen käsitteistä. Opinnäytetyö toteutettiin toimintatutkimuksena, ja aineisto kerättiin asiakkaiden teemahaastattelulla. Kehittämistoiminta toteutettiin rikostaustaisten kuntoutuksen tiimissä työpajana, jossa hyödynnettiin yhteiskehittämisen menetelmää. Haastateltavia asiakkaita oli yhteensä viisi, ja työpajaan osallistui viisi työntekijää. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Opinnäytetyön tuloksista nousi esiin kolme pääteemaa, jotka kuvaavat osallisuuden kokemukseen vaikuttavia tekijöitä: itsetuntemus ja itsensä kehittäminen, sosiaaliset suhteet sekä arjen ja elämänhallinta. Tulosten perusteella avokuntoutus on tukenut asiakkaiden päihdeettömyyttä ja lisännyt kykyä selviytyä arjen haasteista. Kuntoutuksen sisällössä keskeiseksi teemaksi nousi tunnesäätelytaitojen harjoittelu. Kuntoutuksen aikana asiakkaiden itseluottamus on vahvistunut ja heidän ajattelussaan sekä käyttäytymisessään on tapahtunut muutosta. Muutos näkyy esimerkiksi impulsiivisen käyttäytymisen vähenemisenä. Lisäksi kuntoutus on auttanut asiakkaita suunnittelemaan tulevaisuuttaan ja vahvistanut heidän valmiuksiaan työ- ja opiskeluelämään.

Osallisuuskyselyn pohjana toimi saadut tutkimustulokset. Yhteiskehittämisen tuotoksena syntyi osallisuuskysely, jota tullaan hyödyntämään Kalliola Setlementti ry:n toiminnassa tulevaisuudessa.

Asiasanat: osallisuus, rikosseuraamustaustainen henkilö, päihderiippuvuus, päihdekuntoutus

Outi Rintala

Experiences of inclusion of people with a criminal and substance abuse background in outpatient rehabilitation and an inclusion survey to support evaluation of effectiveness

Year

2025

Pages

56

The impact of the experience of inclusion on human well-being has been widely studied in recent years. The Finnish Institute for Health and Welfare (THL) has developed an inclusion indicator that can be used to measure an individual's experience of inclusion. Research has shown that inclusion is closely linked to experiences of inequality and societal participation.

People with a criminal record who also struggle with substance abuse often feel excluded from society. Kalliola Settlement Association's outpatient rehabilitation program, Kajari, offers substance abuse rehabilitation for individuals with both criminal and substance abuse backgrounds. The purpose of this action research was to examine how clients' participation in outpatient rehabilitation affects their experience of inclusion. The study aimed to describe how rehabilitation has impacted clients' lives and to develop an inclusion questionnaire that can be integrated into the evaluation of outpatient rehabilitation activities.

The theoretical framework of this thesis is based on the concepts of inclusion, criminal backgrounds, and substance dependence. The study, conducted as action research, used thematic interviews with clients as the primary data collection method. The development process also included a workshop involving the rehabilitation team for individuals with a criminal background, utilizing co-development methods. A total of five clients were interviewed, and five employees participated in the workshop. The data were analyzed using data-driven content analysis.

Three main themes emerged from the results, describing the factors influencing the experience of inclusion: self-esteem and personal development, social relationships, and everyday life and life management. The results show that outpatient rehabilitation has supported clients in achieving freedom from substance use and enhanced their ability to cope with everyday challenges. A key component of the rehabilitation content was training in emotional regulation skills. During the rehabilitation process, clients' self-confidence improved, and their thinking and behavior changed—evident, for example, in reduced impulsive behavior. Rehabilitation also helped clients plan for the future and strengthened their readiness for working life and education.

The participatory survey was based on the study's findings. As a result of the co-development process, a participation questionnaire was created, which will be used in the future activities of the Kalliola Settlement Association.

Keywords: inclusion, individuals with a criminal background, substance dependence, substance abuse rehabilitation

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys	7
2.1	Osallisuus.....	7
2.2	Rikosseuraamustaustainen henkilö	9
2.3	Päihdehäiriöt ja päihderippuvuus	10
2.4	Päihdekuntoutus.....	11
3	Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan käytännön toteutus.....	13
3.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	13
3.2	Toimintatutkimus kehittämistoiminnan tutkimusstrategiana.....	13
3.3	Kehittämistoiminnan kohdeorganisaatio	14
3.4	Kehittämistoiminnan käytännön toteutuksen prosessi.....	15
3.5	Yhteiskehittäminen ja osallistavat menetelmät	16
3.6	Kehittämistoiminnan aineistot ja analyysi.....	18
4	Tulokset	19
4.1	Itsetunto ja itsensä kehittäminen	20
4.1.1	Tunnesäätelytaidot.....	20
4.1.2	Muutos käyttäytymisessä ja ajattelussa	21
4.1.3	Itseluottamus.....	21
4.2	Sosiaaliset suhteet	22
4.2.1	Läheissuhteiden paraneminen	22
4.2.2	Yhteisöllisyys.....	23
4.3	Arjen ja elämän hallinta	23
4.3.1	Päihhteettömyyden tukeminen	23
4.3.2	Merkityksellisyuden kokeminen.....	24
4.3.3	Vaikutus tulevaisuuden suunnitelmiin	24
4.4	Kehittämistyöpajan toteutus	25
5	Pohdinta	27
5.1	Johtopäätökset	27
5.2	Kehittämistoiminnan arviointi.....	29
5.3	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	29
5.4	Jatkokehittämisehdotukset	31
	Lähteet.....	33
	Kuviot	36
	Liitteet	37

1 Johdanto

Vuonna 2023 julkaistussa vankiterveystutkimuksessa on tarkasteltu ensimmäistä kertaa vankien osallisuutta ja osallisuuden kokemusta. Vankiväestön keskiarvollinen tulos jäi huomattavasti alle aikuisväestön keskiarvon, mutta oli kuitenkin odotettua parempi. (Rautanen, Harald & Tyni 2023, 197-205.) Vankilaympäristö saattaa vaikuttaa myönteisesti vankien osallisuuden kokemukseen vankiyhteisön, rutiinien ja hallitun ympäristön vuoksi. On kiinnostavaa tarkastella sitä, miten saman kohderyhmän kokemus muuttuu vankilasta vapautumisen jälkeen. Entä vaikuttaako kuntoutustoimintaan osallistuminen asiakkaiden osallisuuden kokemukseen?

Viimeaikaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että osallisuuden kokemuksella on vaikutusta yksilön ja yhteisön hyvinvointiin. Osallisuutta edistämällä voidaan vähentää eriarvoisuutta ja yksinäisyyttä, osallistuttaa ihmisiä ja tätä kautta parantaa palveluja sekä edistää ihmisten työ- ja opintopolulla etenemistä. Erityisesti heikossa asemassa olevien osallisuutta tulee lisätä, koska osallisuuden kokemus riippuu siitä, minkälainen on yksilön yhteiskunnallinen asema, millaisia asenteita rikos- ja päihdetaustaiset henkilöt kohtaavat ja pidetäänkö heidän tekemistään lähtökohtaisesti merkityksellisenä tässä yhteiskunnassa. (THL 2023.)

A-klinikkasäätiön vuonna 2023 julkaiseman artikkelin perusteella todetaan, että mielenterveys- ja päihdekuntoutujille suunnatulla ryhmätoiminnalla on myönteisiä vaikutuksia osallistujien hyvinvointiin. Ryhmätoiminta vaikutti erityisesti osallistujien toimijuuden vahvistumiseen ja sosiaalisten suhteiden kehittymiseen. Ryhmätoiminta on lisännyt heidän elämäänsä yhteisöllisyyttä ja vähentänyt eriarvoisuuden kokemusta. (Jurvansuu, Takala & Tourunen 2023, 12.)

Tämä opinnäytetyö toteutetaan Kalliolan Settlementti ry:n Kajari-hankkeessa, mikä on STEA rahoitteinen kehittämishanke rikos- ja päihdetaustaisille henkilöille Varsinais-Suomessa. Toiminnan keskiössä on ammattihenkilöiden ja kokemusasiantuntijan jaettu asiantuntijuus, sekä asiakasosallisuus. Opinnäytetyön avulla saadaan lisää tietoa avopäihdekuntoutus toiminnan vaikutuksesta rikos- ja päihdetaustaisen henkilön osallisuuden kokemukseen. Tavoitteena on tuottaa asiakkailta saadun aineiston avulla osallisuuskysely osaksi kuntoutuksen vaikuttavuuden arviointia.

Päihderiippuvaiset rikostaustaiset henkilöt ovat huonossa asemassa yhteiskunnassa. Opinnäytetyön edetessä on hyvä pohtia, että onko tämän kohderyhmän tutkimisella oikeasti vaikutusta heidän asemaansa parantavasti. Hyötyykö yksilö tutkittavan ilmiön tutkimisesta vai onko sillä pelkästään yhteiskunnallinen vaikutus. Tässä kehittämistoiminnassa hyödynnetään yhteiskehittämisen menetelmää, joten tulosten hyödyntäminen käytännössä on todennäköisempää.

2 Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

2.1 Osallisuus

Osallisuus liittyy koettuun hyvinvointiin ja on käsitteen määrittelyssä hyvin monitahoinen. Osallisuus on kiinnittymistä aineellisiin ja aineettomiin resursseihin ja erilaiseen toimintaan. Kokemukselliseen hyvinvointiin taas liittyy osallisuuden kokemus. Osallisuuden kokemus kuvaa sosiaalisten suhteiden vastavuoroisuutta, mieluisaan joukkoon kuulumista, yhteenkuuluvuutta ja yhdessä tekemistä. Osallisuuden viitekehys tukeutuu erilaisiin tieteisiin, kuten psykologiaan, sosiaalipsykologiaan, sosiaalipolitiikkaan tai hallintotieteisiin. (Isola, Kaartinen, Leemann, Lääperi, Puromäki, Schneider, Valtari, Keto-Tokoi 2017, 18-20.)

Tässä opinnäytetyössä osallisuus määritellään Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen eli THL:n luoman viitekehyksen pohjalta, jossa osallisuus ymmärretään kolmen osallisuuden osa-alueen avulla. Osa-alueet ovat päällekkäisiä ja muodostuvat seuraavasti: 1) osallisuudesta omaan elämään 2) osallisuudesta vaikuttamisprosesseihin palveluissa, lähipiirissä, elinympäristössä ja yhteiskunnassa ja 3) osallisuudesta yhteiseen hyvään. Osallisuus omassa elämässä tarkoittaa sitä, että ihminen voi elää haluamaansa elämää ja valita mihin toimintaan hän osallistuu. Osallisuutta jokaisen kohdalla voidaan edistää esimerkiksi järjestämällä ryhmämuotoista toimintaa, jossa voi luoda yhteyksiä muihin ihmisiin. Osallisuus omassa elämässä merkitsee ennen kaikkea kokemusta siitä, että tulee kuulluksi, nähdyksi, arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kuuluu merkityksellisenä osana erilaisiin ryhmiin ja yhteisöihin. Toinen osallisuuden osa-alue tarkoittaa, että henkilö voi kuulua hänelle merkitykselliseen yhteisöön ja vaikuttaa siellä tärkeisiin asioihin. Yhteisö voi olla perhe, kaveriporukka, työporukka tai harrasteryhmä. Eriarvoisuuden vähentämisessä tärkeää on saada mukaan ne ihmiset, jotka eivät itse usko mahdollisuuksiinsa vaikuttaa. Jotta kaikilla olisi mahdollisuus vaikuttaa, tarvitaan rakenteita, kuten paikkoja, tiloja ja toimijoita, jotka tarjoavat kaikille tasavertaiset mahdollisuudet. Osallisuuden edistämisen näkökulmasta on tärkeää, että palvelut on kehitetty yhdessä niitä käyttävien ihmisen kanssa. Osallisuus yhteisestä hyvästä rakentuu paikallisesta osallisuudesta, jossa yksilö voi liittyä erilaisiin hyvinvoinnin edistäjiin sekä vuorovaikutussuhteisiin, jotka lisäävät merkityksellisyyttä ja arvokkuutta elämään. Kaikilla tulisi olla mahdollisuus nauttia yhteisestä hyvästä, osallistua sen tuottamiseen ja jakamiseen. Yhteiseen hyvään osallistuva ihminen voi kokea tekevänsä jotain merkittävää. Lisäksi hän voi saada kunnioitusta ja kiitosta tekemästään. Yhteiseen hyvään osallistumalla ihminen voi kokea yhdenvertaisuutta yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. (THL 2023, 22-25.)

Osallisuuden kokemus on osa ihmisen hyvinvointi. Osallisuuden kokemus on voimavara ja muutosprosessi, joka vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin. Ajatellaan, että osallisuuden kokemus vaikuttaa erilaisiin elämässä esiintyviin muihin ilmiöihin. Tällaisia ilmiöitä ovat: mielenterveys, elämänlaatu, yksinäisyys, fyysinen terveys, toimintakyky, työllisyys, koulutus, köyhyys,

osallistuminen ja ihmisen taloudellinen tilanne. Alla olevassa kuviossa (kuvio 1.) on kuvattu kaikki ilmiöt joihin osallisuuden kokemus vaikuttaa. Osallisuuden kokemus voi olla syy tai seuraus. Mielenterveyden häiriö voi olla esimerkiksi syy henkilön osattomuuden kokemukselle tai toisaalta osattomuuden kokemus voi aiheuttaa mielenterveyden häiriöitä. Osallisuuden kokemus muodostaa vuorovaikutussuhteen esimerkiksi ihmisen taloudellisen tilanteen, terveyden ja hyvinvoinnin välillä. Mielenterveyshäiriöt lisäävät työkyvyttömyyttä ja työttömyys heikentää ihmisen osallisuuden kokemusta. Osallisuuden kokemuksessa voi olla suuria eroja työllisten ja työttömien ihmisten välillä. (THL 2023, 28-29.)

Kuvio 1. Osallisuuden kokemuksen yhteydet muihin ilmiöihin (THL 2023).

Osallisuuden kokemus liittyy lisäksi ihmisen kokemuksiin ja tunneperäiseen maailmaan. Tästä syystä osallisuuden kokemuksen tarkka kuvaaminen on vaikeaa. Osallisuuden kokemus voidaan nähdä arvoina ja tavoitteina, mutta myös toimintana ja osallistumisena. Kokemuksellisuuden ja tunneperäisyyden vuoksi osallisuuden kokemus voi tarkoittaa täysin eri asiaa eri ihmisille. Sosiaalisissa tilanteissa yhteisenä tekijänä on kuitenkin yhteenkuuluvuuden tunne. Yhteenkuuluvuuden tunteen muodostumista ei voida ulkoapäin ohjata, mutta sitä voidaan tukea edistämällä ihmisen aktiivista osallistumista sekä tarjoamalla mahdollisuuksia vaikuttaa omiin ja ympäristöön liittyviin asioihin. (Kirjavainen 2024, 29.)

Osallisuuden kokemuksen vastakohta ei aina ole osattomuus tai syrjäytyminen, vaan enemmän tunne ulkopuolisuudesta, tyhjyydestä ja merkityksettömyydestä. Heikossa asemassa olevien ihmisten kanssa työskennellessä osallisuuden kokemuksen muodostumiselle perustana on kohtaaminen ja työntekijän hyvät vuorovaikutustaidot. Hyvä osallisuuden kokemus liittyy usein "hyvään" hoitoon. "Hyvä" hoito tarkoittaa hyvää kohtaamista, kuuntelemista, vuorovaikutusta, ihmisyyden ja inhimillisyyden korostamista sekä asiakkaan mielipiteiden arvostamista. (Kirjavainen 2024, 139.)

Rautasen ym. 2023 tutkimuksessa on tutkittu vankien osallisuuden tasoa. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että vankien osallisuudenkokemus on huomattavasti muuta aikuisväestöä alhaisemmalla tasolla. Osallisuuden kokemusta mitattiin osallisuusindikaattorilla. Vankien osallisuusindikaattorin tulosten pistekeskisarvo oli 65,6 pistettä ja Suomen aikuisväestön keskiarvo oli 75,3, kun osallisuusindikaattorin maksimipisteet ovat 100. 21 % vangeista sai erittäin heikon tuloksen eli pisteet jäivät alle 50. Osallisuuden kokemus oli kuitenkin odotettua paremmalla tasolla, vaikka vankila itsessään jo rajoittaa toimintaa ja mahdollisuuksia valita. Tutkimuksen mukaan 88 % vankilassa olevista miehistä kärsii jonkinlaisesta päihdehäiriöstä, joten elämä on saattanut olla ennen vankeusaikaa rankkaa. Vankila voi tuntua turvalliselta ja hallittavalta ympäristöltä. Vankilaympäristössä perustarpeista huolehditaan ja arjessa on rutiinit. Lisäksi vankila tuo mukanaan vankilayhteisön, mikä saattaa vaikuttaa positiivisesti osallisuuden kokemukseen. (Rautanen ym. 2023, 197-205.)

2.2 Rikosseuraamustaustainen henkilö

Rikosseuraamustaustainen henkilö on tuomioistuimen päätöksellä tuomittu johonkin rikokseen. Vankeus tarkoittaa vapauden menettämistä tai sen rajoittamista ja vanki on tuomioistuimen päätöksen nojalla vapautensa menettänyt henkilö. (Vankeuslaki 2005/767: luku 1, §4.)

Rikosseuraamustaustaisen henkilön kanssa työskennellessä on tärkeää ymmärtää joltain osin rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää. Suomalaisessa rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä yleisinä rangaistusmuotoina ovat erilaiset sakot, yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus sekä ehdollinen tai ehdoton vankeus. Ehdoton vankeus voi olla määräaikaista tai elinkautinen. Määräaikaisten vankeuksien kesto vaihtelee rangaistusasteikon puitteissa muutamasta viikosta enimmäisaikaan eli 15 vuoteen. Rikosseuraamuslaitos toimii oikeusministeriön alaisuudessa ja toimeenpanee vankeusrangaistukset ja yhdyskuntaseuraamukset. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on vaikuttaa uusintarikollisuuteen vähentävästi ja lisätä turvallisuutta yhteiskunnassa. Rikosseuraamuslaitoksen pääasiallisena tehtävänä on rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano. (Rautanen ym. 2023,19-20.)

Vangit muodostavat yhtenäisen ryhmän vain siksi, että he ovat syyllistyneet rikokseen ja suorittavat rangaistustaan vankilassa. Vankien osallistuminen ja kuuluminen yhteiskuntaan on rajoittunutta rangaistuksen vuoksi. Vankilassa vietetty aika vieraannuttaa vangin

yhteiskunnasta, mikä vaikeuttaa sopeutumista takaisin arkielämään vapautumisen jälkeen. Vangit ovat yksi Suomen heikoimmassa asemassa olevista ryhmistä. (Särkelä 2009, 45.)

2.3 Päihdehäiriöt ja päihderiippuvuus

Päihdehäiriöillä tarkoitetaan päihteiden käytöstä aiheutuvia mielenterveyshäiriöitä. Päihdehäiriöiden syntyä edistävät psykologiset, sosiaaliset ja biologiset tekijät. Päihdehäiriö voi syntyä, minkä tahansa päihteiden seurauksena, mutta päihteiden potentiaali riippuvuuden aiheuttajana vaihtelee. (YTHS 2024.) Päihderiippuvuus on ICD-10 luokituksen mukaan diagnosoitava sairaus. Päihderiippuvuudessa päihteidenkäyttö on pakonomaista ja jatkuvaa huolimatta käyttämisen aiheuttamista terveydellisistä haitoista. Päihderiippuvuuden diagnoosit jaetaan aineen tai aineryhmän perusteella. Diagnoosin saamisen kriteerit ovat: voimakas halu käyttää päihdettä, vaikeudet hallita käyttöä, jatkuva käyttö huolimatta seurauksien haitallisuudesta ja päihteiden käytön asettaminen kaiken muun edelle. (Mielenterveystalo 2024.)

Päihderiippuvuuden kehittymiseen liittyy fysiologisen riippuvuuden kehittyminen. Fysiologisessa riippuvuudessa henkilön toleranssi nousee, ja päihteiden käytön lopettamisen jälkeen henkilöllä ilmenee eriasteisia vieroitusoireita. Vieroitusoireiden lievittämiseksi henkilö usein jatkaa päihteiden käyttöä. Toistuva päihteiden käyttö johtaa siis elimistön sopeutumiseen niiden vaikutuksiin, mikä ilmenee sietokyvyn eli toleranssin kehittymisenä. Toleranssin kasvaessa aiemmin saatu vaikutus heikkenee, ja saman vaikutustason saavuttaminen edellyttää yhä suurempia annoksia. Psykologisesta näkökulmasta addiktio voidaan ymmärtää keinona lievittää hetkellisesti voimakasta sisäistä ahdistusta. Henkilölle, joka kärsii päihderiippuvuudesta, päihteiden vaikutus voi muodostua ainoaksi tavaksi tuntea itsensä elossa tai olemassa olevaksi. Riippuvuuden perimmäinen ristiriita on siinä, että päihteiden toistuva käyttö pitkällä aikavälillä pahentaa juuri niitä tunnetiloja, joista henkilö alun perin pyrki vapautumaan. Päihderiippuvainen henkilö ei pysty halustaan huolimatta lopettamaan päihteiden käyttöä, vaikka se aiheuttaisi merkittävää haittaa. (Häkkinen 2023.)

Tutkimusten perusteella päihderiippuvuudella on yhteys rikollisuuteen ja tästäkin syystä päihderiippuvuus on vaikuttava asia yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Erään tutkimuksen mukaan voidaan todeta, että noin 70 % aikuisten henkirikoksista on tehty alkoholin vaikutuksen alaisena. Lisäksi osassa rikoksista alkoholin lisäksi on käytetty muita huumeasaineita. (Lintonen, Lehti & Kääriäinen 2014, 537-541.) Suomalaisten huumeasenteista ja huumeiden käytöstä on julkaistu väestötutkimus vuonna 2022. Täysi-ikäisistä 29 % oli käyttänyt tai kokeillut jotain huumeasainetta elämänsä aikana. Nuorten keskuudessa huumeiden käyttö on yleisempää, koska 25-34-vuotiasta lähes puolet olivat käyttäneet tai kokeilleet jotain huumeasainetta. (Karjalainen, Hakkarainen & Salasuo 2023.)

Vankiväestössä päihteidenkäyttö on huomattavasti yleisempää ja vankiväestötutkimuksen mukaan noin 80-90 %:lla vangeista on todettu elinaikainen päihdehäiriö. Päihdehäiriöt painottuvat nuorempiin vankeihin. Yleisin päihdehäiriö liittyy alkoholin käyttöön, seuraavaksi yleisin riippuvuuden muoto on amfetamiinihäiriö ja kolmantena opiaattiriippuvuus. Lyhytaikaisilla sakkovangeilla päihdeongelma on yleisempää kuin muulla vankiväestöllä. Vankien terveyden-tilan, ennusteen ja hyvinvoinnin näkökulmasta päihdehoitoon olisi hyvä panostaa. (Rautanen ym. 2023, 113.)

2.4 Päihdekuntoutus

Päihdekuntoutus on päihderiippuvaisen potilaan kuntoutusta akuutin hoitajakson jälkeen. Akuutilla hoitajaksolla tarkoitetaan esimerkiksi vieroitushoitoa. Päihdekuntoutusta voidaan toteuttaa avo- tai laitospäihdekuntoutuksella. (Käypä hoito- suositus, 2022.) Laitospäihdekuntoutuksessa asiakas asuu kuntoutusyksikössä hoitajakson ajan. Avopäihdekuntoutus tarkoittaa päihderiippuvuuden hoitamista asiakkaan omassa elinympäristössä. Avomuotoisessa päihdekuntoutuksessa asiakas osallistuu kuntoutukseen kotoa käsin yleensä useamman kerran viikossa. Avomuotoinen päihdekuntoutus voi tarkoittaa viikoittaisia käyntejä päihdetyöntekijän vastaanotolla tai intensiivistä ryhmämuotoista kuntoutusta, mikä sisältää samoja elementtejä kuin laitospäihdekuntoutus. (Kantamo 2025.)

Mielenterveys- ja päihdelainsäädäntö uudistui tammikuussa 2023. Lakiuudistuksen yhteydessä päihdekuntoutuksen järjestämisvastuu siirtyi kunnilta hyvinvointialueille. Hyvinvointialueiden laajemman järjestämisvastuun avulla pyritään yhtenäistämään päihdepalveluja koko Suomessa. Lisäksi tavoitellaan parempaa laatua ja kattavampaa vaikuttavuuden arviointia. Lakiuudistuksen jälkeen mielenterveys- ja päihdetyöstä säädetään pääasiassa terveydenhuolto- ja sosiaalihuoltolaissa. Terveydenhuoltolaissa säädetään ensisijaisesti päihdepalveluiden hoidollisesta puolesta. Terveydenhuollon tehtäviin kuuluu uudistuksen jälkeen päihdehäiriöiden ehkäiseminen, tutkimus, hoito ja kuntoutus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2024.)

Psykososiaalinen hoito on osa päihdekuntoutusta. Psykososiaalisessa hoidossa keskeistä on terapeutit keskustelut ja yhdessä tekeminen sekä vuorovaikutussuhteen luominen. Kaikkiin psykososiaalisiin hoitomuotoihin kuuluu lisäksi sosiaalinen tuki ja palveluohjaus, kuten asumiseen ja toimeentuloon liittyvät asiat. Päihdekuntoutusta voidaan tarjota yksilö- ja/tai ryhmämuotoisena toimintana. (Käypä hoito- suositus 2022.) Päihdekuntoutuksessa asiakkaalla voi olla erisuuntaisia tavoitteita riippuen hoitoyksiköstä ja asiakkaan omista tavoitteista. Asiakas voi tavoitella täysraittiuutta tai päihteidenkäytön aiheuttamien haittojen vähenemistä. Päihdekuntoutuksessa ihmisyyttä ja hyvän elämän edellytyksiä tavoitellaan kokonaisvaltaisesti. Kuntoutuksessa huomioidaan fyysinen- ja psyykinen terveys, sosiaaliset suhteet ja yhteiskuntaan kiinnittyminen. (Iivonen 2023, 30-32.)

Päihdekuntoutuksen yhteydessä puhutaan päihderiippuvuudesta toipumisesta. Toipumisen kokemus on hyvin yksilöllinen. Aiemmassa tutkimuksessa todetaan, että toipuminen päihderiippuvuudesta on henkilökohtainen prosessi, johon vaikuttavat yksilön elämänhistoria, tavoitteet, toiveet ja aiemmat kokemukset. Toipumiseen vaikuttavat sisäiset motivaatiotekijät, jotka käynnistävät prosessin. Ulkoiset tekijät auttavat pysymään tässä prosessissa. Toipuminen ei välttämättä tarkoita täydellistä raittiutta, vaan se voi olla kokemus hyväksynnästä, hallinnasta, tasapainosta, vastuunotosta ja psyykkisestä joustavuudesta. Toipuminen merkitsee elämänmuutosta kohti tasapainoisempaa ja tyydyttävämpää elämää. Raittius on toipumisen tavoite, mutta jotkut voivat tuntea olevansa toipumisprosessissa, vaikka eivät olisi täysin luopuneet päihteistä. (Timpson, Eckley, Sumnall, Pendlebury, Hay 2016, 32-33.)

Osana päihdekuntoutusta suunnitellaan kuntoutujien tulevaisuutta. Aiempien tutkimusten perusteella tulevaisuuden suunnittelulla on havaittu olevan myönteisiä vaikutuksia toipumiseen. Usein pitkäaikainen päihteidenkäyttö heikentää kykyä ajatella tulevaisuutta ja nähdä tulevaisuus toiveikkaasti erilaisena. Kuntoutujat kaipaavat normaalia elämää ja tavallista arkea. Toiveena on usein läheissuhteiden korjaaminen, työ ja seesteinen arkielämä. Tulevaisuus uskoa voi heikentää menneisyyden kokemukset ja päihteiden vaikutukset, kuten terveyshaitat, ve-
lat, rikollisuus ja asunnottomuus. (Ekqvist 2019, 259.)

Tyni tutkii väitöskirjassaan muun muassa sitä, että onko vankeinhoidon kuntoutukselle tilastollisia perusteita. Tulosten perusteella voidaan todeta, että jos yksikin kuntoutukseen osallistuneista vangeista ei enää uusi rikostaan, niin kuntoutus on kannattavaa. Tulos on yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta lisäksi kustannustehokasta. Kuntoutuksesta on muitakin todennettavia hyötyjä, joita ei pystytä uusintarikollisuudella mittamaan. Muita perusteita kuntoutukselle ovat esimerkiksi hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavat tekijät, sekä läheisten hyvinvointi. (Tyni 2015, 121-122.) Rikoksentehtävistä valtaosa on päihdeongelmaisia. Päihdekuntoutuksen ja valvotun koevapauden yhdistelmää on tutkittu ja voidaan todeta, että tämän yhdistelmän kautta pystytään tavoittamaan henkilöitä, jotka muuten voisivat jäädä palvelujärjestelmän ulkopuolelle. Tehdyn tutkimuksen perusteella toipumisen myötä ja rikollisesta elämäntyylistä irrottautumisen rinnalla erityisesti arki elämän taitojen kehittyminen ja vanhemmuuden tueksi saatu apu korostuivat aineistossa kuntoutumista edistävinä tekijöinä. Olennaista on kiinnittää huomiota asiakkaan kokonaistilanteeseen ja kuntouttavan työn vuorovaikutuksellisuuteen. Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde on merkityksellinen. Kuntouttaviin ohjelmiin ja ammatillisiin menetelmiin keskittyminen ei ole riittävää. (Rantanen & Lindqvist 2018, 14-15.)

3 Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan käytännön toteutus

3.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän toimintatutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka asiakkaiden avopäihdekuntoutukseen osallistuminen vaikuttaa heidän osallisuuden kokemukseensa. Tutkimuksessa pyritään kuvaamaan, miten kuntoutukseen osallistuminen on vaikuttanut asiakkaiden elämään. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää asiakkailta saadun aineiston avulla osallisuuskysely, mikä voidaan liittää osaksi avopäihdekuntoutuksen toiminnan arviointia.

Opinnäytetyön kehittämissuuntautuneet tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten Kajari-hanke on tukenut tai lisännyt asiakkaiden osallisuuden kokemusta?
2. Millainen osallisuuskyselyn pitäisi olla, jotta sitä voidaan käyttää Kajari-hankkeen toiminnan arvioimisessa?

3.2 Toimintatutkimus kehittämistoiminnan tutkimusstrategiana

Toimintatutkimus on tutkimuksen tekemisen tapa, jonka tavoitteena on tuottaa käytännön hyötyä. Toimintatutkimus on interventioon perustuva, käytännönläheinen ja osallistava tutkimusmenetelmä, jossa korostuu reflektiivisyys ja sosiaalisten käytäntöjen tutkiminen. Tarkoituksena on ymmärtää todellisuutta sen muuttamisen avulla tai muuttaa todellisuutta sen ymmärtämiseksi. Muutokseen osallistuvat kaikki yhteisön ihmiset. Toimintatutkimuksessa tietoon suhtaudutaan käytännönläheisesti ja sen tavoitteena on kehittää toimintaa. (Heikkinen & Kauko 2023, 7-8.) Toimintatutkimusta ei voida lokeroida määrälliseksi eikä laadulliseksi tutkimukseksi, vaan enemmän monimenetelmälliseksi lähestymistavaksi. Toimintatutkimuksessa voidaan hyödyntää laadullisia ja määrällisiä tiedonhankintamuotoja. (Heikkinen & Kauko 2023, 16.)

Toimintatutkimus on yksilöllinen tai yhteisöllinen prosessi. Tutkimukseen osallistuva on kykeneväinen refleктоimaan toimintaansa tutkimuksen edetessä. Toimintatutkimuksen tärkeä piirre on reflektiivinen ajattelu ja toiminnan muuttaminen ajattelun mukaan. Reflektion tavoitteena on irrottautua tavanomaisesta tavasta ajatella ja toimia, sekä pohtia, että miksi ajattelee tai toimii tietyllä tavalla. Toimintatutkimus on reflektiivinen kehä, jossa on neljä vaihetta. Vaihteet ovat suunnittelu, toteutus, havainnointi- ja aineistonkeruu sekä arviointi- ja reflektointi. Toimintatutkimuksessa muodostuu useita syklejä, koska käynnistetty kehittämistoiminta synnyttää usein uusia kehittämissideoita. Spiraalimalli antaa tutkimuksesta eteenpäin menevän ja kehittyvän kuvan, mutta aina kehittäminen ei tarkoita muutosta parempaan. (Heikkinen & Kauko 2023, 10-12.)

Toimintatutkimus määritellään usein subjektiiviseksi ja arvosidonnaiseksi, koska tutkija ei havainnoi tutkittavaa asiaa etäisyyden päästä vaan osallistuu aktiivisena toimijana keskusteluun. Tärkeintä on, että tutkija ei oleta olevansa puolueeton tarkastelija. Tästä syystä toimintatutkimuksessa käytetään usein passiivimuodon sijaan verbimuotoja ”tein, suunnittelin ja kehitin”. (Heikkinen & Kauko 2023,16.)

Toimintatutkimuksessa tavoitteena on tunnistaa kehitettäviä kohteita ja tuottaa tätä kautta muutosta. Tutkimusta voidaan tehdä niin, että opinnäytetyöntekijä tulee toiminnan sisä- tai ulkopuolelta. (Heikkinen & Kauko 2023, 75-76.) Kajari-hankkeessa toteutettavassa toimintatutkimuksessa opinnäytetyöntekijä kuuluu kuntoutusyhteisöön ohjaajan roolissa. Sisäpiiriläisenä toimimiseen liittyy sekä hyviä, että huonoja puolia. Kun opinnäytetyöntekijä kuuluu tutkittavaan yhteisöön arkihavaintojen tekeminen voi olla haastavaa ja niihin voi helposti sokeutua. Lisäksi omat arvot ja tunneside yhteisöön voi vaikuttaa opinnäytetyöntekijän toimintaan. Hyvinä puolina on se, että kehittämisen tuloksilla on paremmat mahdollisuuden juurtua käytäntöön ja yhteisön jäsenenä on lupa muuttaa toiminnan sisältöä.

3.3 Kehittämistoiminnan kohdeorganisaatio

Kehittämistoiminta toteutetaan Kalliolan Setlementti ry:n kehittämishankkeessa Kajarissa. Kalliolan Setlementti on Suomen Setlementtiliiton jäsen ja osa kansainvälistä setlementtiliitettä. Kalliolan Setlementti on setlementtiliiton tavoin uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö. Kalliolan Setlementti ry:n tehtäviä ovat sosiaalinen yhteisö-, kaupunki- ja kansalaistoiminta sekä kansalaisopisto- ja koulutustoiminta. Lisäksi laaja-alainen ohjaus- ja neuvontatyö, sekä sovittelutoiminta kuuluvat Kalliolan Setlementti ry:n toimintakenttään.

Kajari-hanke on kolmevuotinen STEA-rahoitteinen kehittämishanke, joka alkoi tammikuussa 2022. Avokuntoutuksen tavoitteena on uusintarikollisuuden ja päihdehaittojen vähentäminen lisäämällä rikostaustaisten päihderiippuvaisten asiakkaiden osaamista, taitoja, itsetuntemusta ja koettua hyvinvointia niin, että he voivat kiinnittyä yhteiskuntaan rakentavalla tavalla. Kohderyhmään kuuluvat rikos- ja päihdetaustaiset täysi-ikäiset varsinaissuomalaiset henkilöt. Kehitetty avokuntoutusmalli perustuu kokemusasiantuntijan ja ammattilaisten jaettuun asiantuntijuuteen, sekä vahvaan asiakasosallisuuteen. Vahva asiakasosallisuus toteutuu hankkeeseen palkatun kokemusasiantuntijan osaamista hyödyntämällä sekä osallistamalla asiakkaita aktiivisesti ja säännöllisesti hankkeen suunnitteluun kyselyiden, keskusteluiden, koulutuksen ja kehittämispäivien avulla. Asiakastyö hankkeessa on toipumisorientoitunutta, ja vertaistuellalla on merkittävä rooli sen toteutuksessa. Hanke työllistää yhden kokemusasiantuntijan kokopäiväisesti, joka esimerkillään ja osaamisellaan vahvistaa asiakkaiden ymmärrystä ja uskoa muutoksen mahdollisuuteen. Kajari-hanke toimi STEA-rahoitteisena kehittämishankkeena 2022-2025. Toiminta ei saanut jatkorahoitusta ja tästä syystä sen toiminta päättyi 03/2025.

Kajari-kuntoutus tarjoaa psykososiaalista tukea ja perustuu 12 erilaiseen teemaan, mitkä ovat rakennettu erilaisia menetelmiä ja viitekehyksiä yhdistelemällä. Teemoja ovat esimerkiksi tunnesäätelytaidot, yhteisöllisyys, vastuullisuus ja pärjääminen työssä sekä koulutuksessa. Teemojen avulla pyritään vaikuttamaan kriminogeenisiin tekijöihin, joiden on todettu aiheuttavan tai ylläpitävän rikollista käyttäytymistä. Kriminogeenisiä tekijöitä ovat muun muassa päihdeongelma, antisosiaalinen persoonallisuus, rikosmyönteinen asenne ja impulsiivisuus. Kuntoutuksen teemojen rakentamisessa on hyödynnetty GLM-mallia eli hyvän elämän mallia ja elementtejä dialektisesta käyttäytymisterapiasta. GLM-malli eli Hyvän elämän malli on ihmisen vahvuuksia korostava lähestymistapa. Lähestymistavassa perusajatuksena on, että ihmisen toiminta on aktiivista ja tavoitteellista, ja sitä määrittelee erilaiset ensisijaiset tarpeet. Ensisijaisina tarpeina voidaan nähdä yksilön syvimmat arvot tai elämän mielekkyyttä ohjaavat tekijät. Ne voivat ilmentyä tunteina, persoonallisuuden piirteinä tai kokemuksina, jotka ovat itsessään arvokkaita ja tavoiteltavia. Vaikka kaikki ihmiset pyrkivät täyttämään nämä tarpeet jollain tavoin, niiden painoarvo ja merkitys vaihtelevat yksilöllisesti riippuen henkilön arvoista ja elämän tavoitteista. (Tyni 2015, 65-66.)

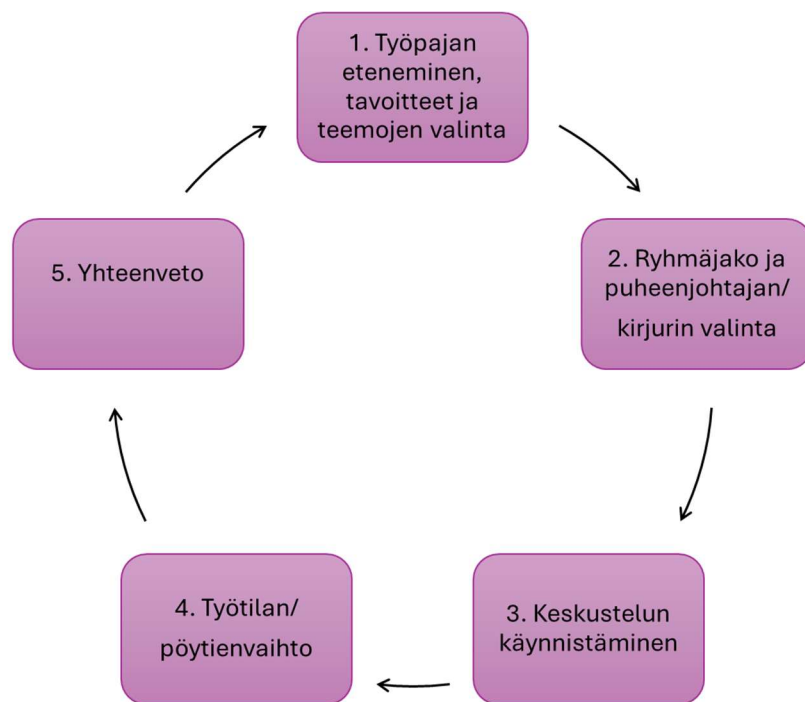
Kajari-kuntoutus voi toimia osana rikosseuraamusasiakkaiden tuomioiden toimintavelvoitetta. Kuntoutuksessa on mahdollisuus suorittaa yhdyskuntapalvelua tai toiminta voi olla osana valvotun koevapauden toimintavelvoitetta. Lisäksi kuntoutukseen voi tulla laitospäihdekuntoutukselta, vapaudesta käsin tai jatkaa kuntoutusta vapautumisen jälkeen.

3.4 Kehittämistoiminnan käytännön toteutuksen prosessi

Opinnäytetyö etenee suunnitelman mukaisesti alkaen teoreettisen viitekehyksen rakentamisesta. Teoreettinen viitekehys rakentuu aiemmista tutkimuksista ja sen avulla opinnäytetyön tekijä perehtyy aiheeseen. Tutkimuslupaa haettiin Kalliolan Settlementti ry:n järjestötyön päälliköltä erillisellä lomakkeella (liite 4).

Tutkimusluvan saamisen jälkeen rekrytoitiin haastateltavat asiakkaat. Tutkimusaineistona toimi keräämäni haastatteluaineisto. Haastateltavat ovat kuntoutuksen loppuvaiheilla olevia asiakkaita. Haastatteluun osallistumisen kriteerinä oli, että henkilö on täysi-ikäinen, ollut kuntoutuksessa vähintään kolme kuukautta ja vapautunut tuomiolta. Haastateltavan iällä, kertalaisuudella, sukupuolella, ammatilla tai koulutustasolla ei ollut merkitystä. Haastattelut toteutettiin Suomeksi, joten haastateltavan tulee puhua sujuvaa suomea. Haastatteluun pyrittiin löytämään vähintään neljä henkilöä. Aiheen sensitiivisyyden vuoksi haastateltavat rajattiin jo pidemmällä kuntoutuksessa oleviin henkilöihin, jotka ovat jo vapautuneet suoritettavalta vankeustuomiolta. Vankeustuomiolla oleminen olisi saattanut vaikuttaa kokemukseen osallistua vapaaehtoisesti haastatteluun.

Kehittämistoiminnan ajatuksena on luoda osallisuuskysely haastatteluaineistoa apuna käyttäen rikostaustaisten kuntoutuksen tiimissä. Osallisuuskysely koettiin tarpeelliseksi lisätä osaksi kuntoutustoiminnan vaikuttavuuden arviointia ja samalla tuottaa kyselylomake, jota voidaan jatkossa hyödyntää kaikissa Kalliolan Settlementti ry:n toiminnoissa osallisuuden kokemusta arvioidessa. Rikostaustaisten kuntoutuksen tiimi koostuu kuudesta kuntoutuksen ohjajasta. Työpaja toteutettiin Teamsin välityksellä ja osallistavana menetelmänä käytettiin Learning Cafe-menetelmää. Teamsin välityksellä toteutettavassa työpajassa kommentit kirjoitettiin Padlet-alustalle. Alla olevassa kuviossa kuvaan työpajan etenemisen vaiheittain.

Kuvio 2 Learning Cafe- menetelmän etenemisen vaiheet (Innokylä 2025).

3.5 Yhteiskehittäminen ja osallistavat menetelmät

Tutkimuksellinen kehittämistoiminta voi käynnistyä, kun organisaatiosta löytyy kehittämistarpeita ja jotain halutaan muuttaa. Tutkimuksella, kehittämisellä ja projektilla on kullakin omat erityispiirteensä. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa aiheen tuntemuksen ohella on tärkeää ymmärtää kehittämisprosessia ja projektimaisen lähestymistavan merkitys. Kehittämistoiminnan suuntaa antavat käytännön tavoitteet, ei niinkään teoreettiset lähtökohdat. Kehittäminen näkyy kyynä reflektoida, vuorovaikutuksena, innovatiivisuutena ja uuden tiedon tuottamisena. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 19.)

Yhteiskehittämisessä palveluiden käyttäjät ja asiakkaat osallistuvat tarpeidensa pohjalta palveluiden suunnitteluun alusta alkaen yhdessä asiantuntijoiden ja ammattilaisten kanssa. Päämääränä on aina rakentaa uutta tietoa. (Pöyry-Lassila 2017, 25, 27.) Yhteiskehittäminen on tavoitteellista toimintaa, mitä voidaan tehdä missä vaan yhteisössä. Yhteiskehittämisen onnistuminen voidaan jakaa erilaisiin teemoihin. Ensimmäinen teemoista on tasavertaisuus. Erilaisista ihmisistä ja mielipiteistä huolimatta jokaisen arvokas panos kehittämiseen tehdään näkyväksi. Toisena teemana on tavoitteiden löytäminen. Tavoitteet voivat alkuun olla erisuuntaiset, mutta työskentelyn myötä pyritään löytämään yhteinen tavoite. Kolmas teema on käytännöllinen tekeminen, eli ideoita voidaan kokeilla nopeallakin aikataululla ja osa todetaan hyväksi ja toiset huonoiksi. Yhteiskehittämisessä on lupa epäonnistua ja samalla oppia. Neljäs onnistumisen teema on erilaiset työskentelymenetelmät ja tilojen hyödyntäminen ja viides on tunteiden tunnistaminen ja tunneilmapiirin lukeminen. Yhteiskehittämisessä ilmapiiri on avoin ja luottamuksellinen, jolloin uusia ideoita syntyy paremmin. (Aaltonen, Hytti, Lepistö & Mäkitalo-Keinonen 2016.)

Yhteiskehittäminen on prosessi, jossa on erilaisia vaiheita. Yhteiskehittäminen alkaa alustavan kehittämislähtökohdan ja tarpeiden hahmottelusta. Tehdään taustatutkimusta ja kerätään tietoa erilaisilla menetelmillä, kuten kysely ja haastattelu. Lisäksi etsitään kehittämiseen sopiva joukko motivoituneita kehittäjiä. Ihanteellista olisi löytää mahdollisimman moninainen joukko, keillä kaikilla olisi ideoita kehitettävään asiaan liittyen. Kehittämiseen osallistuminen on aina vapaaehtoista. Yhteiskehittämiseen virittäytyminen, toimintaperiaatteet ja tavoitteet tulisivat olla kaikille selviä. (Pöyry-Lassila 2017, 28.). Kehittämistoiminnan alussa luodaan suunnitelma, mitä on helppo päivittää ja muokata prosessin edetessä. On tärkeää huomata, että suunnitelma ei tarvitse olla täysin lopullinen tai valmis, koska yhteiskehittämisessä on luonnollista, että tapahtuu muutoksia, odottamattomia tilanteita ja yllätyksiä. (Hagman ym. 2018, 25.)

Kehittämisen menetelmät voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan: keskustelua edistävät, osallistavat ja esittävät menetelmät. Erilaisia menetelmiä voidaan käyttää kehittämistoiminnan eri vaiheissa. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 56.) Learning cafe on kehittelyvaiheen osallistava menetelmä. Menetelmässä kehitteillä oleva asia jaetaan erilaisiin aiheisiin/teemoihin. Tässä kehittämistoiminnassa luodaan osallisuuskysely osaksi toiminnan vaikuttavuuden arviointia. Osallisuuskyselyn luomisessa teemat määritellään haastatteluaineistosta nousseiden tekijöiden perusteella. Ideointikierroksilla osallistujat jakavat ajatuksiaan ja ideoita teemoihin liittyen. Jokainen osallistuja käy läpi kaikki teemat ja osallistuu kaikille pisille. Kierroksen jälkeen ideat kerätään yhteen yhdeksi tuotokseksi. (Salonen ym. 2017. 58.)

3.6 Kehittämistoiminnan aineistot ja analyysi

Toimintatutkimuksessa tiedonkeruumenetelminä voidaan käyttää haastatteluja, kyselylomakkeita ja havaintojen tekemistä. Keskeinen yhteinen tekijä on menetelmän syklisyys: aineiston reflektointi johtaa toiminnan parantamiseen ja uuden kierroksen aloittamiseen. (Salonen, ym. 2017.) Tässä kehittämistoiminnassa aineisto muodostuu haastatteluista ja työpajassa tuotetusta materiaalista.

Haastattelu on yksi eniten käytetty tiedonkeruumenetelmä ja soveltuu hyvin kehittämistoimintaan. Haastattelu on hyvä vaihtoehto, jos halutaan antaa henkilölle mahdollisuus kertoa vapaasti itseään koskevista asioista. Haastattelumenetelmiä on erilaisia ja menetelmän valinta tehdään sen perusteella, että millaista tietoa tarvitaan. Haastattelumenetelmiä ovat strukturoitu haastattelu, teemahaastattelu, syvähaastattelu ja ryhmähaastattelu. Haastattelu on hyvä äänittä, koska nauhoitus toimii muistina ja vapauttaa haastattelijan tekemään havaintoja haastatteluhetkellä. Haastattelun jälkeen materiaali auki kirjoitetaan eli litteroidaan. Haastattelutilanne on vuorovaikutteinen ja ilmapiirin tulee olla luottamuksellinen. Tässä opinnäytetyössä on ajatuksena käyttää puolistrukturoitua haastattelua, missä haastattelukysymykset (liite 4) on määritelty valmiiksi, mutta esimerkiksi esittämisjärjestystä on mahdollista vaihtaa. Kaikki haastattelut äänitetään. (Ojasalo ym. 2015, 106-108.)

Nauhoitettu aineisto litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi. Opinnäytetyön tekijän tulee tässä kohtaa valita, että kirjoitetaanko aineisto puhtaaksi kirja- vai yleiskielellä. Tässä tilanteessa kiinnostavaa on esiin tulleet asiat, joten litterointia ei tarvitse tehdä sanatarkasti. Analysointi aloitetaan aineiston lukemisella ja etsimällä yhteyttä teoriaan. Tämän jälkeen purku tehdään teema-alueittain ja pyritään löytämään yhteisiä ilmiöitä tai asioita haastateltavien välillä. (Ojasalo ym. 2015, 110.)

Tässä opinnäytetyössä aineisto analysoidaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysissä aineisto käsitellään siten, että saadaan vastaus tutkimuskysymyksiin. Sisällönanalyysissä keskitytään aiheisiin, asioihin ja teemoihin, joista haastateltavat puhuvat. Analyysi alkaa aineistoon tutustumisesta. Tutustumisen jälkeen aineisto koodataan, minkä avulla tunnistetaan ja nimetään sisällöllisiä elementtejä. Aineisto järjestellään selkeään muotoon kadottamatta siitä saatavilla olevaa informaatiota. Haastateltavat koodataan kirjainten (A-E) mukaan, jotta anonymiteetti säilyi. Lopuksi tulkitaan tulokset ja tehdään raportti. (Kallinen & Kinnunen 2021.)

Työpajassa opinnäytetyöntekijä esittelee haastatteluaineistosta muodostuneet tulokset PowerPoint-esityksellä. Padlettiin kirjoitetut kommentit tiivistetään ja ryhmitellään taulukkoon haastatteluaineiston kanssa.

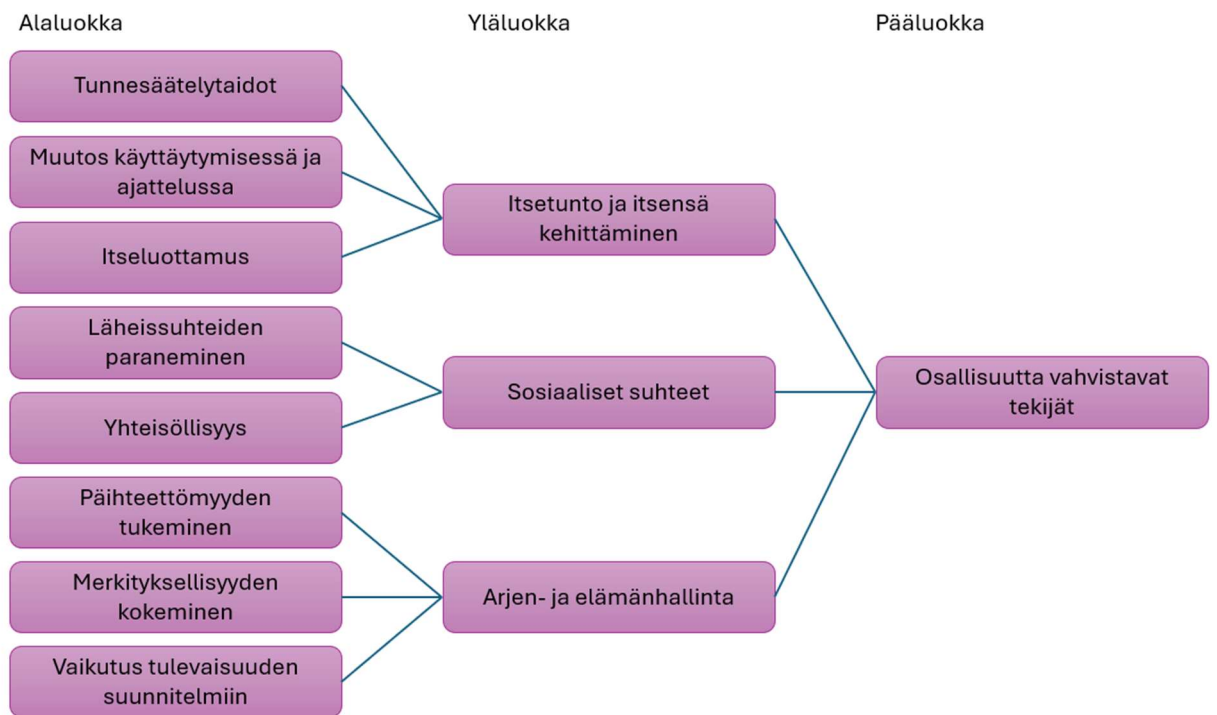
Haastatteluja toteutettiin yhteensä viisi (n=5). Kaikki haastatteluihin kutsutut asiakkaat, jotka olivat kuntoutuksen loppuvaiheessa. Kahdelta ensimmäiseltä haastateltavalta kysyttiin yhteensä yhdeksän kysymystä, ja muilta kysyttiin kymmenen kysymystä. Haastatteluiden edessä päätettiin lisätä yksi kysymys, jotta aiheesta saataisiin kattavampaa tietoa. Lisätyllä kysymyksellä haluttiin tietoa siitä, miten haastateltavat kokevat kuuluvansa yhteiskuntaan. Kaikki haastateltavat olivat olleet kuntoutuksessa vähintään kolme kuukautta. Haastattelut kestivät keskimäärin puoli tuntia/ haastateltava. Haastatteluaineistoa kertyi kaikkina 12 sivua, fontilla Calibri 12 ja rivivälillä 1,15.

Ennen haastatteluiden aloittamista muistutin osallistujia vapaaehtoisuudesta ja annoin heille luettavaksi opinnäytetyön tiedotteen (liite 1) sekä suostumuslomakkeen (liite 2). Haastattelut nauhoitettiin opinnäytetyön tekijän puhelimella.

4 Tulokset

Tuloksien pohjalta rakentui yksi pääluokka, joka kiteyttää tutkimustulokset. Kyseinen pääluokka ”osallisuutta vahvistavat tekijät” tuo esille tekijät, jotka vahvistavat haastateltavien osallisuuden kokemusta. Pääluokka muodostui kolmesta yläluokasta, jotka ovat: itsetunto ja itsensä kehittäminen, sosiaaliset suhteet sekä arjen- ja elämäntilanteen hallinta.

Seuraavaksi kuvaan haastatteluista saadun aineiston aineistolähtöisen sisällönanalyysin perusteella muodostuneet yläluokat ja niistä johdetut alaluokat. Aloitin analyysin poimimalla litteroidusta aineistosta esiin nousevia teemoja, jotka antavat vastaukset tutkimuskysymyksiin. Seuraavaksi muokkasin alkuperäisistä ilmauksista pelkistettyjä ilmauksia, joista edelleen muodostui alaluokat. Seuraavassa kuviossa on esitetty luokkien muodostuminen.

Kuvio 3 Alaluokat, yläluokat ja pääluokka

4.1 Itsetunto ja itsensä kehittäminen

Ensimmäiseksi yläluokaksi muodostui itsetunto ja itsensä kehittäminen. Yläluokka sisältää seuraavat alaluokat: tunnesäätelytaidot, muutos käyttäytymisessä ja ajattelussa sekä itsetuottamus.

4.1.1 Tunnesäätelytaidot

Ensimmäiseksi alaluokaksi muodostui analyysin perusteella tunnesäätelytaidot. Haastateltavat kokivat tunnesäätelytaitojen harjoittamisen ja tunteista puhumisen merkitykselliseksi osaksi omaa muutosprosessiaan. Osalle haastateltavista aihe oli täysin uusi ja heidän kertomansa mukaan uuden asian opettelu oli ajoittain haastavaa.

Tunnesäätelytaidoista keskeisimmiksi nousivat tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen, tunteiden säätely sekä käyttäytymisen ja tunteiden välisen yhteyden ymmärtäminen. Ryhmämuotoisessa kuntoutuksessa taitoja pääsi harjoittamaan turvallisessa ympäristössä. Tunnesäätelytaidot korostuivat yhtenä kuntoutuksen keskeisistä teemoista.

Oon oppinut tunteita! En tunnistanut tunteita aiemmin. Oon oppinut, että minussakin on tunteita. En oikein osaa selittää. Pystyn nyt tiedostamaan, että miksi mä käyttäydyn niin ku käyttäydyn.

Kyl mä koen, että tunteiden käsittely on se isoin juttu. Nyt selviän tunteista. Se mieli syöttää kyl kaikennäköistä ja niihin auttaa kaikki tunnesäätelytaitoharjoitukset mitä ollaan tehty.

4.1.2 Muutos käyttäytymisessä ja ajattelussa

Toiseksi alaluokaksi muodostui analyysin perusteella muutos käyttäytymisessä ja ajattelussa. Haastateltavat kertoivat, että heidän ajatusmallinsa ovat muuttuneet ja laajentuneet kuntoutuksen aikana. Ryhmämuotoisen kuntoutuksen tarjoama vuorovaikutus ja mahdollisuus tutustua vaihtoehtoisiiin näkemyksiin ovat tukeneet heidän omaa muutosprosessiaan. Yksi haastateltavista nosti esiin vankilasta vapautumisen nivelvaiheen ja kuvaili, kuinka tieto kuntoutukseen osallistumisesta vaikutti hänen käyttäytymiseensä jo heti vankilan porteista astuessaan.

Kuntoutus on saanut niin paljon ajattelemaan eri tavalla tai tavoilla, et se on niinku se juttu.

Ihan siitä portilta ku pääsin, ni ei ollut heti se kalja kädessä. Sit mä poistin kaikki sosiaaliset media, facebookit ja muut.

Kuntoutuksen ryhmätunnit on laittanut niin paljon ajattelemaan, että kyllä ne on ollut mun mielestä kans tosi hyviä juttuja.

4.1.3 Itseluottamus

Kolmanneksi alaluokaksi muodostui analyysin perusteella itseluottamuksen kohentuminen. Lähes kaikki haastateltavat kertoivat, että heidän itseluottamuksensa oli vahvistunut kuntoutuksen aikana. Itseluottamus omaan tekemiseen oli lisääntynyt, mutta myös luottamus järjestelmään oli kasvanut. Yksi haastateltavista kertoi, että aiemmin hänellä oli tapana ulkoistaa ongelmansa muiden tai järjestelmän syyksi. Kuntoutuksen myötä vastuunotto omasta elämästä oli lisääntynyt, mikä puolestaan oli vahvistanut luottamusta myös järjestelmään. Haastateltava ajattelee, että tämä muutos oli osaltaan helpottanut yhteiskuntaan kiinnittymistä.

No kyllä mä luulen, että tota on varmaan tullut paljon itseluottamusta. Mutta kyllä sitä vielä voisi kohentaakkin. Mut ku on aina tottunut tekemään kaiken sekaisin, ni ku on selvinpäin ni se on aika vaikeeta. Pikkuhiljaa se tulee.

Itseluottamus on kasvanut omaa elämää ja itsensä arvostamista kohtaan. Kuntoutus on tuonut luottoa järjestelmään, jota on päihdemaailmassa syyttänyt lähes kaikesta, et milloin puhelinta kuunnellaan ja milloin se pitää löydä paskaksi. Tää on tuonut luoton järjestelmään takaisin ja kiinnittyminen yhteiskunnan normeihin on paljon helpompaa.

Kaikki haastateltavat kertoivat oppineensa jotain uutta kuntoutuksen aikana. Tulosten perusteella haastateltavien elämänsä on muuttunut lähes kokonaan, mikä on edellyttänyt uusien taitojen opettelua. Uuden oppiminen näkyy erityisesti siinä, ettei päihteiden käyttö ole enää automaattinen vaihtoehto vastoinikäymisiä kohdatessa. Sen tilalle on löytynyt taitavampia ja rakentavampia selviytymiskeinoja. Uuden oppiminen ulottuu kaikille elämän osa-alueille, ja tavoitteiden asettaminen on auttanut sopeutumaan muutokseen. Muutosprosessi on kuitenkin hidas, ja sille on annettava aikaa.

No mä oon oppinut sen, että ei tarvii vetää vetoja joka ongelmaa. Joo ja kannattaa pohtia ja miettiä asioita. Mikään ei tuu nopeasti, mutta ne tulee kuitenkin.

Oon oppinut kaikki mun elämän osa-alueet. Asioiden käsittelyä ja turha päämäärättömyys on poistunut. Ja sellainen kauhee kiire on poistunut. Mä en tiedä, et mihin mulla on ollut edes kiire, ku ei mulla oo ollut ennen mikään kiire mihinkään. Se on ollut niin päämäärätöntä.

4.2 Sosiaaliset suhteet

Toinen yläluokka on sosiaaliset suhteet, jonka muodostaa kaksi alaluokkaa: läheissuhteiden paraneminen ja yhteisöllisyys.

4.2.1 Läheissuhteiden paraneminen

Ensimmäiseksi alaluokaksi muodostui analyysin perusteella läheissuhteiden vahvistuminen. Haastateltavat kertoivat, että päihteettömän ja rikoksettoman elämän myötä heillä on ollut mahdollisuus parantaa läheissuhteitaan ja löytää uusia ihmisiä elämäänsä. Kaikki haastateltavat mainitsivat, että muut kuntoutukseen osallistuneet asiakkaat olivat heille ennestään tuttuja. Uusien ystävien sijaan tärkeämpää on ollut tutustua vanhoihin tuttuihin uudelleen, mutta tällä kertaa erilaisessa ympäristössä. Yksi haastateltava nosti esiin ajoittaisen yksinäisyyden kokemuksen, joka on osittain hänen oma valintansa. Hän kokee, että vanhojen kavereiden jättäminen on ollut välttämätöntä päihteettömyyden tavoittelussa - ainakin kuntoutuksen alkuvaiheessa.

Perhesuhteet on palautunut ja parantunut. Oon saanut alkaa nähdä lapsia ja sit ihan tota sitä kautta, ku pystyy olee selvinpäin, ni on pystynyt menemään sellaisiin uusiin tilanteisiin selvinpäin. Sehän on ollut mulla aina sellainen ongelma, et miten voi löytää uusia kavereita selvinpäin muka. Aina on ollut baarissa ja ottanut jotain alle, ni pystyy juttelee. Se on ollut aina sellainen ajatus, et en mä tuu löytämään mistään kavereita enää. Jälkeenpäin kun miettii, niin se oli oikeastaan aika pahakin ongelma, mut kyllähän niitä löytää aika helposti, kun vaan menee oikeaan paikkaa.

4.2.2 Yhteisöllisyys

Toinen alaluokka analyysin perusteella on yhteisöllisyys. Haastateltavat kuvasivat kuntoutuksen ilmapiiriä vastaanottavaiseksi ja kertoivat saaneensa positiivista palautetta. Kannustava ympäristö on vahvistanut luottamusta, ja kaikenlaisen palautteen vastaanottaminen on ollut helpompaa turvallisessa ilmapiirissä. Eräs haastateltava kertoi, että saadun palautteen avulla hän on pystynyt korjaamaan ajatusmallejaan ja toimintatapojaan. Tämä on tukenut häntä päihteettömässä ja rikoksettomassa elämässä. Haastateltavien kokemuksen mukaan heillä on ollut mahdollisuus vaikuttaa toiminnan sisältöön, mikä on lisännyt yhteisöllisyyden tunnetta. Yksi haastateltava nosti esiin kuulluksi tulemisen kokemuksen, joka on tehnyt toiminnasta yhteisen projektin. Hän koki, että hänen ajatuksiaan, toiveitaan ja tarpeitaan on aidosti huomioitu.

Kannustavaa palautetta ja rakentavaa kritiikkiä, niin työntekijöiltä kun kanssa kulkejoilta. Sit kun rakentava kritiikki on tullut täältä Kajarista, ni mä koen et se on aitoa ja hyvää. Jos on saanut jotain kritiikkiä, niin on syytä korjata sit jotain ajatusmalleja tai toimintatapoja, et tuolla arjessa pärjäisi paremmin, jotta ne päihteet ja rikokset ei kuuluis siihen tulevaisuuden näkymään.

Kyl mä koen, että sillä on ollut tosi paljonkin merkitystä. Mun sanaa on ainakin kuultu, ihan liikuntaryhmästä kaikkiin aiheisiin ja vapaa-ajan tekemiseen. Kyl toi on ollut tolainen yhteinen projekti. Koen, että oon saanut ääneni kuuluviin ja ollut osa tota juttua. Siitä tuleekin hyvä mieli, kun kokee, että kuuluu tohon porukkaan. Omilla ajatuksilla ja tarpeilla on merkitystä siellä, et ne otetaan huomioon.

4.3 Arjen ja elämän hallinta

Kolmas yläluokka on arjen ja elämän hallinta. Yläluokka rakentuu kolmesta alaluokasta: päihteettömyyden tukeminen, merkityksellisyyden kokeminen ja vaikutus tulevaisuuden suunnitelmiin.

4.3.1 Päihteettömyyden tukeminen

Arjen ja elämän hallinnan ensimmäiseksi alaluokaksi muodostui analyysin perusteella päihteettömyys. Kaikki haastateltavat kokivat, että kuntoutus on tukenut heidän päihteettömyytään. Tämä teema nousi esiin erityisesti silloin, kun haastateltavilta kysyttiin kuntoutuksen merkityksestä heidän arkielämässään. Monet hyvinvointiin vaikuttavat tekijät ovat riippuvaisia päihteettömän elämäntavan säilyttämisestä.

Haastateltavat kokivat, että päihteettömyys on perusta, jonka myötä suurin osa muista elämän osa-alueista voi kehittyä positiivisesti. Kajari-kuntoutukselta on muodostunut asiakkaille tärkeä ja turvallinen paikka. Tiivis viikko-ohjelma ja tarpeeksi pitkäkestoinen päihdekuntoutus ovat mahdollistaneet heille elämänmuutoksen.

Yhtään valehtelematta, ni en mä olisi pysynyt raittiina ilman tätä.

Pääsin pois päihteistä ainakin.

4.3.2 Merkityksellisyyden kokeminen

Toiseksi alaluokaksi muodostui analyysin perusteella merkityksellisyys. Haastateltavien vastauksissa toistui käytännön asioiden hoitaminen sekä se, miten he ovat saaneet tukea kuntoutuksen ohjaajilta. Ohjaajilla on ollut kannustava rooli haastateltavien elämässä, ja monet kokivat toiminnasta saadun avun merkitykselliseksi. Erityisesti vankilasta vapautumisen jälkeen tai muutosprosessin alkuvaiheessa on paljon käytännön asioita, jotka vaativat hoitamista. Kuntoutus on tarjonnut tukea ja ohjausta näissä tilanteissa.

Mä oon saanut kodin, pankkikortin, passin ja postit haettua. Oon rakentanut elämän oikeastaan kokonaan tän avulla pikkuhiljaa pala palalta.

Olisi ollu mahdotonta selvitä arjen tuomista paineista ihan nyt ja alkuaikoina kun tää alkoi, ni ilman tätä kuntoutusta.

Muhun on uskottu, et sellainen olo on jäänyt. Onhan se ihan fakta, että ilman Kajarin ohjaajaa, mulla ois kyl pää levinnyt jo tonne kouluun. Onhan sitä tukea ja palautetta saanut koko ajan. Saan vahvistusta, että kyllä mä pärjään, eikä mun tarvii olla yksin. Ku sieltä teiltä tullaan mun kanssa, vaikka jonnekin vastaanotolle, ni tiedän, et on joku kun pitää mun puolia. Oon ymmärtänyt, että mun ei tarvii pärjätä yksin.

4.3.3 Vaikutus tulevaisuuden suunnitelmiin

Kaikki haastateltavat kertoivat, että Kajari-kuntoutus on vaikuttanut heidän tulevaisuudensuunnitelmiinsa. Osa koki, että he suunnittelevat tulevaisuuttaan ensimmäistä kertaa elämässään kuntoutuksen myötä. Kolme haastateltavista on saanut tai jo aloittanut koulupaikassa, jota he hakivat kuntoutuksen aikana. Tulevaisuutta on suunniteltu aktiivisesti, vaikka osalla rikosasioita on vielä kesken.

No esimerkiksi koulupaikan hakeminen. Ei mulla olisi ollut entisessä elämässä aikomustakaan ollut, et oisin jaksanut miettiä viikkoa pidemmälle, et mitä mä teen.

Tällä on ollut suuri vaikutus siihen, et mihin mä oon menossa, kun tämä loppuu. Mä olen menossa tästä kouluun ja sieltä töihin. Tuntuu, et on oikeat portaavat elämässä. Mulle on vielä tuomio tulossa, mut en anna sen vaikuttaa tulevaisuuden suunnitelmiin ja uusia rikoksia ei tuu.

4.4 Kehittämistyöpajan toteutus

Tässä opinnäytetyössä kehittämistoiminta toteutettiin yhtenä kahden tunnin mittaisena yhteiskehittämisen työpajana. Työpajassa hyödynnettiin työntekijöiden asiantuntijuutta sekä haastatteluista saatuja alustavia tuloksia. Se järjestettiin Teamsin välityksellä rikostaustaisten kuntoutuksen tiimissä ja siihen osallistui viisi työntekijää.

Kehittämistoiminnan tavoitteena oli muokata osallisuuskysely sellaiseen muotoon, että se vastaisi vaikuttavuuden arvioinnin tarpeita mahdollisimman hyvin. Osallisuuskysely ja osallisuusindikaattori on kehitetty THL:n ”Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke - Sok-rassa” vuosina 2014-2023. Taustatietoa ja tukea tämän opinnäytetyön osallisuuskyselyn tuottamiseen olen saanut THL:ltä. Osallisuuskysely sisältää osallisuusindikaattorin, mitä käytetään sellaisenaan. Osallisuusindikaattori ja ohjeet sen käyttämiseen löytyvät verkosta ja on kaikkien saatavilla. Osallisuuskyselyä on sen sijaan tarkoitus muokata toiminnan kohderyhmälle mahdollisimman sopivaksi. Osallisuuskysely on kaksiosainen kysely, johon on tarkoitus vastata toimintaan osallistumisen alussa ja lopussa. Osallisuuskyselyn tulee sisältää osallisuusindikaattorin, kysymyksiä terveydestä ja hyvinvoinnista sekä kysymyksiä hankkeen toiminnasta. (THL 2024.)

Työpajassa sovellettiin Learning Cafe -menetelmää, jossa osallistujat jaettiin kahteen pienempään ryhmään. Toinen ryhmä tarkasteli alkukyselyä, missä aiheena oli kysymykset terveydestä ja hyvinvoinnista ja toinen seurantakyselyä, missä aiheena oli kysymykset hankkeen toiminnan tuloksellisuuteen liittyen. Ryhmien tehtävänä on kommentoida ja kehittää eteenpäin kyselyä haastattelututkimuksen tulosten ja THL:n kyselyn mukaisesti. Ryhmissä käsiteltävät teemat liittyivät terveyteen, hyvinvointiin ja Kajari-hankkeen toimintaan. Alkukyselyssä aiheina olivat muun muassa elämänlaatu, terveydentila ja työhön/opiskeluun liittyvät asiat. Seurantakyselyssä aiheena olivat Kajari-hankkeen toiminta ja toimintaan osallistumisen vaikutuksen omassa elämässä. Molemmat ryhmät työskentelivät lopulta molempien aihealueiden parissa ja kirjasivat ajatuksiaan ylös Padlet-alustalle.

Yhteiskehittämisen työpajassa aineiston analyysin kautta nousi esiin muutamia keskeisiä teemoja ja kehitystä vaativia kohtia. Alkukyselyssä (liite 6) tarkasteltiin taustamuuttujia kuten ikä ja sukupuoli. Tarkastelun perusteella ikämuuttuja muutettiin rahoittajan raportoinnissa käytössä oleviin ikähaarukoihin, kun taas sukupuolikysymys jätettiin ennalleen.

Lisäksi taustamuuttujiin lisättiin vankistatus, jotta kyselyn tuloksia voitaisiin jatkossa analysoida myös tämän tekijän perusteella. Vankistatuksella tarkoitetaan rangaistusmuotoa, millä henkilö suorittaa vankeusrangaistustaan. Rangaistusmuoto voi olla esimerkiksi valvottu koepaus tai yhdyskuntaseuraamus. Vankistatus on arvioinnissa merkittävä, sillä sen avulla voidaan vertailla esimerkiksi eri tuomiomuotoja suorittavien henkilöiden vastauksia ja tarkastella statuksen vaikutusta kyselyn tuloksiin.

Työpajassa keskusteltiin myös tunnisteiden lisäämisestä, mikä mahdollistaisi saman henkilön alkukyselyn ja seurantakyselyn yhdistämisen. Tunnisteiden tulisi olla esimerkiksi numerosarja, jonka vastaaja voi keksiä itse tai annettujen ohjeiden avulla. Tarkoituksena on säilyttää anonyymius, mutta yhdistää vastaukset kahdessa eri vaiheessa.

Seurantakyselyyn (liite 7) kerättiin teemoja haastatteluaineistosta. Kokemuksiin Kajari-hankkeen toiminnasta nostettiin teemoja haastatteluaineistosta kuten merkityksellisyys ja sosiaaliset suhteet. Toimintaan osallistumisen vaikutuksissa taas päihitteettömyys, käyttäytymisen ja ajattelun muutos sekä mielekäs tekeminen arjessa. Kuvaan alla olevassa kuviossa, miten aiheiston yläluokista on kerätty kohtia seurantakyselyyn väittämiin.

Yläluokka	Seurantakysely Millaiseksi olet kokenut osallistumisen toimintaan? Miten toimintaan osallistuminen on vaikuttanut elämääsi?
Itsetunto ja itsensä kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Impulsiivinen käyttäytyminen on vähentynyt • Olen oppinut ajattelemaan asioita uudella tavalla
Sosiaaliset suhteet	<ul style="list-style-type: none"> • Perhe- ja läheissuhteeni voivat paremmin • Olen tullut kuulluksi ja näkemykseni on otettu huomioon
Arjen ja elämän hallinta	<ul style="list-style-type: none"> • Olen sitoutunut päihitteettömyyteen • Olen löytänyt arkeeni mielekästä tekemistä, kuten uuden harrastuksen

Kuvio 4 Esimerkki yläluokista johdetuista väittämistä seurantakyselyyn

5 Pohdinta

5.1 Johtopäätökset

Tämän toimintatutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka asiakkaiden avopäihdekuntoutukseen osallistuminen on vaikuttanut heidän osallisuuden kokemukseensa. Tutkimuksessa on pyritty kuvaamaan, miten kuntoutukseen osallistuminen on vaikuttanut asiakkaiden elämään. Tutkimuksen tavoitteena on kehittää asiakailta saadun aineiston avulla osallisuuskysely, joka voidaan liittää osaksi avopäihdekuntoutuksen toiminnan arviointia.

Tässä alaluvussa vastataan tutkimuskysymyksiin ja peilataan aineistosta esiin nousseita teemoja aiempiin tutkimuksiin. Tutkimuskysymykset olivat: Miten Kajari-hanke on tukenut tai lisännyt asiakkaiden osallisuuden kokemusta? Millainen osallisuuskyselyn tulisi olla, jotta sitä voidaan käyttää Kajari-hankkeen toiminnan arvioinnissa? Opinnäytetyön tulokset viittaavat siihen, että sisällöltään laadukkaalla avopäihdekuntoutuksella voi olla myönteinen vaikutus asiakkaiden osallisuuden kokemukseen. Osallistava ja yhteisöllinen kuntoutus voi edistää asiakkaiden hyvinvointia ja tukea heitä muutosprosessissa. Tämän opinnäytetyön perusteella osallisuutta vahvistavia tekijöitä olivat arjen ja elämänhallinnan vahvistuminen, sosiaalisten suhteiden parantuminen sekä itsetunto ja itsensä kehittäminen. Kehittämistoiminnan tuloksena laaditussa osallisuuskyselyssä nämä tekijät on sisällytetty terveyttä ja hyvinvointia koskeviin kysymyksiin (1-14, liite 6) sekä Kajari-hankkeen toimintaan liittyviin kysymyksiin (15-16, liite7).

Eri tieteenalat ovat tutkineet osallisuutta ja sen kokemusta laajasti vuosien ajan. Siitä huolimatta osallisuuden käsite on edelleen monimuotoinen ja vaikeasti määriteltävä. Tässä opinnäytetyössä haluttiin tarkastella osallisuutta erityisesti rikos- ja päihdetaustaisten henkilöiden kohdalla, sillä tämän asiakasryhmän kokemus jää yhteiskunnassa usein huomioimatta. Tulosten perusteella osallisuutta vahvistavista tekijöistä löytyi yhteensä kolme teemaa, jotka tullessaan avaamaan seuraavissa kappaleissa. Aiemmassa kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivien henkilöiden sosiaalisen osallisuuden esteitä ja edistäjiä. Katsauksessa todetaan, että mielekäs tekeminen on yksi sosiaalisen osallisuuden edistämisen lähtökohdista. (Nord-Baade, Ness, Bergsve Jensen, Rowe, Opheim & Landheim 2024, 17.)

Tulosten perusteella itsetunto ja itsensä kehittäminen oli yksi osallisuutta vahvistavista tekijöistä. Aiemman haastattelututkimuksen perusteella on todettu, että päihderiippuvaisilla henkilöillä on usein pitkä historia syrjäytymisestä, leimaantumisesta, häpeästä ja sosiaalisesta eristäytymisestä. Päihdeongelman vuoksi heidät saatetaan nähdä epäluotettavina ja kykenemättöminä osallistumaan omaa hoitoaan koskevaan päätöksentekoon. Edellä mainitun tutkimuksen tulosten perusteella hoidossa olennaisia tekijöitä ovat itsetunnon vahvistaminen, tulevaisuususkon luominen sekä keinojen kehittäminen haastavista tilanteista ja tunteista

selviytymiseen. (Wangensteen & Hystad 2022, 430.) Tässä opinnäytetyössä saadut tulokset tuokivat näitä havaintoja. Haastatteluista saadun aineiston perusteella itsetuntoon ja itsensä kehittämiseen vaikutti tunnesäätelytaitojen harjoittaminen, itseluottamus sekä käyttäytymisen ja ajattelun muutos.

Vaasan yliopistossa vuonna 2024 julkaistussa väitöskirjassa käsitellään haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden osallisuuden kokemuksen muodostumista. Tutkimuksen mukaan osallisuuden kokemus rakentuu kunnioittavasta ja kokonaisvaltaisesta vuorovaikutteisesta kohtaamisesta. Keskeisiä tekijöitä ovat yhteistyö työntekijöiden kanssa sekä vertaistuen merkitys osallisuuden kokemuksen näkökulmasta. Lisäksi tutkimuksessa todetaan, että osallistumisen mahdollisuus ja kuulluksi tuleminen voivat vahvistaa palveluun sitoutumista. (Kirjavainen 2024, 148-155.) Yhteistyö ja asiakkaiden osallistaminen toimintaan lisäävät voimaantumista ja vahvistavat osallisuuden kokemusta (Wangensteen & Hystad 2022, 430-431). Tämän opinnäytetyön tuloksissa korostui yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen. Lisäksi Kajari-kuntoutuksen asiakkailta oli mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun, mikä saattoi osaltaan vahvistaa osallisuuden kokemusta ja vaikuttaa myönteisesti asiakkaiden hyvinvointiin. Asiakkaat kokivat, että heidän ajatuksia, toiveita ja tarpeita on huomioitu.

Tulosten perusteella arjen ja elämän hallintaan liittyi tekijöitä, jotka vaikuttivat Kajari-kuntoutuksen asiakkaiden osallisuuden kokemukseen. Haastateltavat kokivat, että tuki päihteettömyyden ylläpitämiseksi vahvisti heidän kykyään hallita arkea ja elämää. Tulevaisuuden suunnitelmien tekeminen oli olennainen osa kuntoutusta. Asiakkailta oli mahdollisuus asettaa itselleen realistisia tavoitteita ja suunnitella tulevaa, mikä lisäsi uskoa tulevaisuudesta. Tämä tukee aiempia julkaisua, joissa on todettu, että aktiivinen osallistuminen omien tulevaisuudensuunnitelmien tekemiseen voi parantaa osallisuuden kokemusta ja edistää myönteisiä elämänmuutoksia. (Karvonen, Kestilä & Saikkonen 2022, 107.)

Positiiviset kokemukset osallisuudesta liittyvät luottamukseen ja turvallisuuden tunteeseen ammatillisessa suhteessa (Nouf & Ineland 2023). Tässä opinnäytetyössä merkityksellisyyden kokemus oli tärkeä osa kuntoutusta. Asiakkaat kokivat, että heidän osallistumisensa ja panoksensa toimintaan oli merkityksellistä. Kokemus elämänhallinnasta lisääntyi ja omat tavoitteet koettiin henkilökohtaisesti merkityksellisinä.

Tutkimuksen tulokset näkyivät kehittämistoiminnan tuotoksessa. Alkukyselyn hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä kysymyksiä poimittiin aineistosta esiin nousseista teemoista. Alkukyselyyn lisättiin muun muassa yksinäisyyteen, sosiaalisiin suhteisiin ja elämänlaatuun liittyvät kysymykset. Seurantakyselyssä toiminnan arvioimiseen käytettiin kahta erilaista taulukkoa, joihin poimittiin teemoja osallisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Toiminnan arviointiin nostettiin esimerkiksi vertaistuki, mielekäs tekeminen sekä päihteettömyyteen sitoutuminen toiminnan myötä.

Opinnäytetyöprosessi vahvisti omaa ymmärrystäni osallisuuden kokemuksesta ja siitä, mitkä tekijät edistivät asiakkaiden kuntoutumista ja vaikuttivat Kajari-kuntoutuksen kohderyhmän osallisuuden kokemukseen. Kalliolan Setlementti ry toteuttaa päihdetyötä järjestökentän toimijana. Järjestökentällä asiakkaat nähdään palvelun käyttäjinä, jotka osallistuvat aktiivisesti omaa hoitoaan koskevaan päätöksentekoon, ja palveluita kehitetään yhdessä asiakkaiden kanssa. Toisin kuin julkisissa sosiaali- ja terveystaluuissa, asiakas voi osallistua toimintaan anonyymisti. Järjestökentällä vallankäytön välineet, kuten potilastietojärjestelmät tai asiakkaan taloudelliseen tilanteeseen vaikuttaminen, ovat minimoitu. Palvelun käyttäjän ja palvelun tuottajan välinen asema saattaa vaikuttaa osallisuuden kokemukseen myönteisesti. (Kirjavainen 2024, 36.) Tästä syystä ajattelen, että järjestökentän toiminnalla saatetaan saada enemmän aikaan myönteisiä vaikutuksia osallisuuden kokemukseen kuin julkisissa sosiaali- ja terveystaluuissa.

5.2 Kehittämistoiminnan arviointi

Kehittämistyöpaja sujui kokonaisuudessaan hyvin, ja osallistujat olivat aktiivisia sekä haastatteluuissa että kehittämisprosessissa. Osallistujien asiantuntemus ja sitoutuminen prosessiin olivat merkittävässä roolissa kyselyn kehittämisessä.

Valittua yhteiskehittämisen menetelmää jouduttiin mukauttamaan osallistujamäärän vähyyden vuoksi, mutta muokattuna se toimi hyvin. Pienemmissä ryhmissä työskentely mahdollisti vapaamman keskustelun, ja kahden ryhmän vertailu auttoi tunnistamaan paremmin jatkokehityskohteita. Suurimpana haasteena työpajassa oli ajan rajallisuus, mikä aiheutti ajoittain kiireen tuntua. Tiukasta aikataulusta huolimatta keskeisimmät muutokset ja parannukset saatiin tehtyä. Jatkossa vastaavien työpajojen aikataulutusta voisi tarkentaa, jotta keskustelulle ja päätöksenteolle jäisi enemmän tilaa.

Työpajassa kehitetty kysely otetaan kokeiluun tämän vuoden aikana. Sen käyttöönottoa seurataan ja arvioidaan, jotta mahdollisia lisämuutoksia voidaan tehdä tarpeen mukaan. Kokeilujakson jälkeen kyselyn toimivuutta ja vaikuttavuutta arvioidaan saadun palautteen perusteella.

5.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Päihteiden käyttö ja rikollinen käyttäytyminen ovat sensitiivisiä aiheita tutkia. Vaikka tässä opinnäytetyössä suoranaisesti niitä ei tutkita, näillä tekijöillä on merkittäviä vaikutuksia asiakkaan osallisuuden kokemukseen. Toisaalta laadullisen tutkimuksen avulla henkilöt saattavat kertoa vaikeita asioita itsestään, jotka voivat olla merkittäviä tutkimustulosten kannalta.

Opinnäytetyössä eettiset kysymykset liittyvät toiminnan kaikkiin vaiheisiin aiheen valinnasta lähtien aina tulosten julkaisuun ja arkistointiin asti. Kehittämistoiminnassa tulee kunnioittaa tutkittavien ihmisarvoa, yksityisyyttä ja itsemääräämisoikeutta. Lisäksi tulee varmistua siitä, että opinnäytetyöhön osallistuville ei aiheudu vahinkoa tai haittaa. (Kallinen & Kinnunen 2021.)

Tieteellisen tutkimuksen laatu määräytyy muun muassa eettisten periaatteiden pohjalta. Tutkimusvuorovaikutuksessa tulee ottaa huomioon haastateltavan itsemääräämisoikeus ja TENKin ohjeiden mukaan ennakoarviointi on tehtävä, jos tutkittavan osallistuminen tutkimukseen ei olisi vapaaehtoista. (Kohonen 2020, 275-277.) Aiheen sensitiivisyyden vuoksi haastateltavat ovat rajattu jo pidemmällä kuntoutuksessa oleviin henkilöihin, jotka ovat jo vapautuneet suoritettavalta vankeustuomiolta. Eettinen ennakoarviolausunto tulee pyytää tietyissä tilanteissa tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeiden mukaisesti. Kyseisiä tilanteita ovat esimerkiksi tutkittavien alaikäisyys, tutkimuksen puuttuminen tutkittavien fyysiseen koskemattomuuteen tai jos tutkimus aiheuttaa tutkittaville arkielämän rajan ylittävää henkistä haittaa. Tässä opinnäytetyössä aihe on sensitiivinen, koska haastatteluissa käsitellään henkilökohtaisia kokemuksia ja ajatuksia, mutta haastateltavien rajauksella eettistä ennakoarviointilausuntoa ei tarvita. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 18.)

Opinnäytetyön tekijän vastuulla on myös varmistua siitä, että tutkimukseen osallistuva henkilö ymmärtää, että tutkimukseen osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja henkilöllä on mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019.) Tässä opinnäytetyössä tutkimuksella oli tarkoitus syventää ymmärrystä osallisuuden kokemukseen vaikuttavista tekijöistä ja hyödyntää tätä tietoa kehittämistoiminnan pohjana. Tutkimuksen tuloksi ei ole tarkoitus yleistää ja tutkimus ei ole toistettavissa.

Haastatteluihin ja kehittämistoimintaan osallistuvat saivat tutkimukselliseen kehittämistoimintaan liittyen infokirjeen (liite 1), jossa heille kerrotaan opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite, sekä avataan heidän rooliaan osallistujina. Lisäksi kaikki kehittämistoimintaan osallistuvat (haastateltavat ja työpajoihin osallistuvat) allekirjoittavat suostumuslomakkeen (liite 2). Lomakkeessa kerrotaan tutkimuksen tekijä, taustaorganisaatio, henkilötietojen käsittely tutkimuksessa (liite 3) ja mitä tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa konkreettisesti. Suostumuslomakkeen avulla varmistetaan, että haastateltavan on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä missä tahansa vaiheessa ja haastateltava ymmärtää, että vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Lisäksi haastateltavalla on ymmärrys siitä, että hän voi vetäytyä opinnäytetyöstä missä vaiheessa tahansa ja tässä tilanteessa haastatteluaineistoa ei käytetä. (Kallinen & Kinnunen 2021.)

Luottamus ja anonymiteetti ovat huomioitavia asioita tutkimusta tehdessä. Aineistoa tallettaessa tulee huolehtia, että anonymiteetti säilyy eli tutkimukseen osallistujia ei voi tunnistaa talletetun aineiston perusteella. Tässä opinnäytetyössä henkilötietorekisterin muodostaa osallistujien kontaktointitiedot, haastattelut ja työpaja-aineistot. Opinnäytetyöntekijä rekrytoi haastateltavat ja kerää sekä säilyttää suostumuslomakkeet kehittämistoiminnan ajan aineistohallintasuunnitelman mukaisesti. Suostumuslomakkeet ja kaikki muu opinnäytetyön aikana kerätty aineisto hävitetään, kun opinnäytetyö on valmistunut. Päihde- ja rikosseuraamusalalla tutkimusmetodin valinta on myös keskeinen tutkimuseettinen kysymys. Tutkimusmetodin valinnalla pystytään vaikuttamaan luottamukseen ja anonymiteetin säilymiseen. Aiemmissä tutkimuksissa esimerkiksi naisiin kohdistuneen väkivallan tutkimusaineisto kerättiin postikyselyn välityksellä. Postin kautta tehtävän kyselyn avulla vastaajilla on enemmän aikaa pohtia vastauksia. Lisäksi luottamus ja anonymiteetti säilyvät paremmin ja vaikeista asioista voi olla helpompi puhua. (Piispa 2006.) Haastattelukysymykset jaettiin haastateltaville etukäteen, jolloin heillä oli aikaa tutustua kysymyksiin ja pohtia vastauksia ennen varsinaista haastattelua. Haastatteluaineiston tallentamisessa noudatettiin huolellisuutta ja rehellisyyttä.

Tuula Antinaho (2023, 45) pohtii väitöstutkimuksessaan tutkimuksen luotettavuutta siltä näkökulmalta, että tutkija tunsi tutkimukseen osallistuneista henkilöstä osan ennakkoon. Tutkittavien tuttuus saattaa vaikuttaa heidän vastauksiinsa haastattelussa. Tässä kehittämistoiminnassa opinnäytetyön tekijä kuuluu itse ohjaajan roolissa kuntoutusyhteisöön. Tuttuus saattaa auttaa luottamuksellisen ilmapiirin luomiseen haastattelutilanteessa, mutta toisaalta saattaa vaikuttaa haastateltavien vastauksiin. Opinnäytetyön tekijä ei ole aina samaa meiltä haastateltavien kanssa, mutta tämä ei saa vaikuttaa tulkintoihin väärin.

Päihderiippuvaiset rikostaustaiset henkilöt ovat heikossa asemassa yhteiskunnassa. Opinnäytetyön edetessä on hyvä pohtia, että onko tämän kohderyhmän tutkimisella oikeasti vaikutusta heidän asemaansa parantavasti. Kehittämistoiminnassa tuotoksena tehty osallisuuskyselyn käyttöönotto selkeyttää toiminnan vaikuttavuuden arviointia. Tulevaisuudessa hyvällä arvioinnilla pystytään perustelemaan rahoittajalle toiminnan tarpeellisuutta paremmin. Tämän kautta avokuntoutustoiminnalle voidaan saada pysyvämpää rahoitusta ja toiminta säilyy päihderiippuvaisten palveluvalikossa alueella. Opinnäytetyöntekijän kuuluessa tutkimuksen kohteena olevaan yhteisöön, kyselylomakkeen käyttöönotto on helpompaa.

5.4 Jatkokehittämisehdotukset

Tämän kehittämistoiminnan pohjalta kehitetty osallisuuskysely tarjoaa arvokasta tietoa avopäihdekuntoutuksen vaikutuksista asiakkaiden osallisuuden kokemukseen. Jatkokehittämisen kannalta olisi hyödyllistä laajentaa kyselyn käyttöä Kalliolan settlementti ry:n muihin toimintoihin, jotta sen sovellettavuudesta ja vaikuttavuudesta saataisiin kattavampi kuva.

Kyselyn käyttöönottoa voisi seurata systemaattisesti eri yksiköissä ja arvioida sen toimivuutta erilaisissa asiakasryhmissä. Jatkossa olisi kiinnostavaa myös selvittää, miten kyselyn tuloksia voitaisiin hyödyntää vielä tehokkaammin palveluiden kehittämisessä ja asiakastyön tukena. Tavoitteena voisi olla, että kyselyn tuottama tieto integroituu osaksi Kalliolan strategiaa, jolloin sitä voitaisiin hyödyntää jatkuvan kehittämisen työkaluna.

Koko opinnäytetyöprosessin myötä nousi esille aiheita, joita olisi mielenkiintoista jatkossa tutkia. Kiinnostavaa olisi tarkastella vaikuttaako rikoshistoria asiakkaan osallisuuden kokemukseen yhteiskunnassa. Lisäksi olisi kiinnostavaa tehdä erilaisia vertailuja esimerkiksi, miten osallisuuden kokemus eroaa ryhmäkuntoutukseen tai yksilöohjaukseen osallistuvien asiakkaiden välillä. Onko vertaistuellalla ja yhteisöllisyydellä vaikutusta? Jatkotutkimuksena voisi myös verrata laajemmin erilaisten kuntoutusmuotojen vaikutusta osallisuuden kokemukseen esimerkiksi avokuntoutuksessa verrattuna laitospöytätyöhön. Kumpi kuntoutusmuoto tukee paremmin asiakkaiden osallisuuden vahvistumista ja miksi.

Lähteet

- Aaltonen, S., Hytti, U., Lepistö, T. & Mäkitalo-Keinonen, T. 2016. Yhteiskehittäminen: Kaikki siitä puhuu, mutta mitä sen on miten siinä onnistua. Turun Yliopisto. Viitattu 20.9.2024. <https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/yhteiskehittaminen-kaikki-siita-puhuu-mutta-mita-se-on-ja-miten-siina>
- Antinaho, T. 2018. Potilaalle lisäarvoa hoitotyöstä- toimintatutkimus työajanseurannasta hoitotyön kehittämisessä. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Terveystieteiden tiedekunta. Kuopio. Viitattu 20.9.2024. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2836-8>
- Ekqvist, E. 2019. Päihderiippuvuudesta kuntoutuvien tulevaisuuden toiveet. Yhteiskuntapolitiikka 84:3, 258-269. Viitattu 2.4.2025. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138270/YP1903_Ekqvist.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Hagman, K., Hirvikoski, T., Wollstén, P. & Äyväri, A. 2018. Yhteiskehittämisen käsikirja. Espoo. Viitattu 21.12.2024. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/151289/Hagman_Hirvikoski_Wollsten_Ayvari.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Heikkinen, H & Kaukko, M. 2023. Toimintatutkimus- käytännön opas. Tampere: Vastapaino.
- Häkkinen, M. 2023. Huumeiden aiheuttama päihtymys, käytön ongelmat ja huumeriippuvuus. Duodecim. Helsinki. Viitattu 10.4.2025. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00414#s3>
- livonen, S. 2023. Psykkisen hyvinvoinnin muutokset laitospäihdekuntoutuksessa ja seurannassa. Pro-gradu tutkielma. Tampereen yliopisto. Terveystieteiden tutkinto-ohjelma. Tampere. Viitattu 2.4.2025. <https://doi.org/10.37451/kuntoutus.148822>
- Innokylä. 2025. Learning Cafe eli oppimiskahvila. Viitattu 1.3.2025. <https://innokyla.fi/fi/tyokalut/learning-cafe-eli-oppimiskahvila>
- Isola, A.-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Puromäki, H., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. 2017: Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpapereita 33/2017. Viitattu 10.3.2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- Jurvansuu, S., Takala, J. & Tourunen, J. 2023. Ryhmästä osallisuutta? Mielenterveys- ja päihdekuntoutujien osallisuuden sekä toiminta- ja työkyvyn muutokset ryhmätoiminnan aikana. A-klinikkasäätiö: Katsauksia ja näkökulmia 2023. Viitattu 9.10.2024. https://a-klinikkasaa-tio.fi/wp-content/uploads/Ryhmaosta_osallisuutta.pdf

Kallinen, T. & Kinnunen, T. 2021. Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 25.10.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/etnografinen-havainnointiaineisto/>

Kantamo. 2025. Päihdekuntoutus ja päihdehoito Suomessa. Avokuntoutus. Viitattu 11.3.2025. <https://kantamo.fi/paihdekuntoutus/#avomuotoinen-paihdekuntoutus>

Karjalainen, K., Hakkarainen, P. & Salasuo, M. 2023. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022. Suomalaisten huumekekoilut yleistyvät, asenteissa ja mielipiteissä isoja muutoksia. THL. Tilastoraportti 15/2023. Viitattu 9.10.2024. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146435/Suomalaisten%20huumeiden%20k%C3%A4ytt%C3%B6%20ja%20huumeasenteet%202022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Karvonen, S., Kestilä, L. & Saikkonen, P. 2022. Suomalaisten hyvinvointi. Viitattu 11.3.2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-996-2>

Kirjavainen, P. 2024. Haavoittuvassa asemassa olevan osallisuuden kokemuksen muodostuminen. Väitöskirja. Vaasan Yliopisto. Sosiaali- ja terveyshallintotiede. Vaasa. Viitattu 17.2.2025. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-395-166-2>

Kohonen, I. 2020. Ihmiseen kohdistuvaa tutkimusta vastuullisesti. Sosiaali-lääketieteellinen aikakauslehti, 57: 275-278. Viitattu 16.4.2024. <https://journal.fi/sla/article/view/97323/55595>

Käypä hoito. 2022. Huumeongelmat. Duodecim. Viitattu 21.9.2024. <https://www.kaypa-hoito.fi/hoi50041#s7>

Lintonen, T., Lehti, M. & Kääriäinen, J. 2014. Suomalainen henkirikos ja päihdeet. Yhteiskuntapolitiikka 79:5, 537-542. Viitattu 9.10.2024. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116879/lintonen.pdf>

Mielenterveystalo. 2024. F10.2-19.2 Päihderiippuvuus. Viitattu 9.10.2024. <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/f102-192-paihderiippuvuus>

Nord-Baadel, S., Ness, O., Bergsve Jensen, C., Rowe, M., Opheim, E. & Landheim, A. 2024. Barriers and facilitators for social inclusion among people with concurrent mental health and substance use problems. A qualitative scoping review. Viitattu 23.2.2025 <https://www.proquest.com/docview/3145622188?parentSessionId=u6lT9BazJss4Bz%2FosY02bi7drv4VWw%2BiJLFpk%2Fs1qow%3D&accountid=12003&sourcetype=Scholarly%20Journals>

- Nouf, F. & Ineland, J. 2023. Epistemic citizenship under structural siege: a metaanalysis drawing on 544 voices of service user experiences in Nordic mental health services. *Frontiers in Psychiatry. Sec. Public Mental Health*, Vol. 14. Viitattu 3.3.2025.
<https://doi.org/10.3389/fpsy.2023.1156835>
- Rautanen, M., Harald, K. & Tyni, S. 2023. Vankien terveys ja hyvinvointi 2023. Wattu- vanki- väestötutkimus. Viitattu 14.4.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147958/URN_ISBN_978-952-408-148-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Pohjonen, S. & Noso, M. 2017. Kansalainen keskiöön! Näkökulmia sote-uudistukseen. Kunnallisan kehittämissäätien julkaisujen sarja. KAKS- Kunnallisan kehittämissäätio. Viitattu 21.1.2024. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2017/04/nakokulmia-sote-uudistukseen-3.pdf>
- Pöyry-Lassila, P. 2017. Palveluiden yhteiskehittäminen ja yhteistuottaminen. Teoksessa Pohjonen, S. & Noso, M. *Kansalainen keskiöön! Näkökulmia sote-uudistukseen*. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätio KAKS.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2015. *Kehittämistyön menetelmät: Uudenlaista osaamista liiketoimintaan*. 3.-4. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. *Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa*. E-kirja. Turun ammattikorkeakoulu.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2024. *Mielenterveys- ja päihdelainsäädännön uudistus*. Viitattu 9.10.2024. <https://stm.fi/mielenterveys-ja-paihdelainsaadannon-uudistus>
- Särkelä, M. 2009. Miten huono-osainen voi olla osallinen? Tarkastelussa päihteidenkäyttäjien, toimeentulotuen saajien, vankien ja asunnottomien osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntapolitiikka. Jyväskylä. Viitattu 3.4.2025.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-200907071760>
- THL. 2023. *Osallisuuden edistäjän opas*. Viitattu 16.3.2025. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146717/URN_ISBN_978-952-408-088-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- THL. 2024. *Osallisuuskysely - arviointityökalu ESR TL 5 -hankkeiden käyttöön*. Viitattu 21.9.2024 <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuusindikaattori-mittaa-osallisuuden-kokemusta/osallisuuskysely-arviointityokalu-esr-tl-5-hankkeiden-kayttoon>
- Timpson, H., Eckley, L., Sumnall, H., Pendlebury, M. & Hay, G. 2016. "Once you've been there, you're always recovering": Exploring experiences, outcomes, and benefits of substance

misuse recovery. Drug and alcohol today. 16 (1), 29-38, ProQuest Central. Emerald group publishing.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ohje. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3. Viitattu 16.8. <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/ihmistieteiden-eettisen-ennakoarvioinnin-ohje>

Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus: onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Väitöskirja. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015. Helsinki. Viitattu 20.9.2024. https://rikosseuraamus.fi/material/sites/rise_ja_rskk_yhteiset/dokumentit/4bivv3040/RISE_1_2015_Vankeinhoidon_vaikuttavuus_-_Onko_kuntoutukselle_tilastollisia_perusteita_Sasu_Tyni_vaitoski.pdf

Rantanen, T. & Lindqvist, M. 2018. Valvottu koevapaus ja siihen liittyvä päihdekuntoutus rikoksentekijöiden kuntoutuksessa. Sosiaalipolitiikan ja Sosiaalityön tutkimuksen Aikakauslehti, 26(1). 3-20. Viitattu 19.9.2024. <https://doi.org/10.30668/janus.63165>

Vankeuslaki 2005/767

Wangenstein, T & Hystad, J. 2022. Trust and collaboration between patients and staff in SUD treatment: A qualitative study of patients' reflections on inpatient SUD treatment four years after discharge. Nordic Studies on Alcohol and Drugs. Volume 39. Viitattu 17.2.2025 <https://journals.sagepub.com/doi/epub/10.1177/14550725221082366>

YTHS. 2024. Päihdehäiriöt. Viitattu 9.10.2024 <https://www.yths.fi/terveystieto/paihteet-ja-riippuvuusongelmat/paihdehairiot/>

Kuviot

Kuvio 1. Osallisuuden kokemuksen yhteydet muihin ilmiöihin (THL 2023).	8
Kuvio 2 Learning Cafe- menetelmän etenemisen vaiheet (Innokylä 2025).	16
Kuvio 3 Alaluokat, yläluokat ja pääluokka	20
Kuvio 4 Esimerkki yläluokista johdetuista väittämistä seurantakyselyyn	26

Liitteet

Liite 1: Infokirje	38
Liite 2: Suostumuslomake	40
Liite 3: Tietosuojailmoitus	42
Liite 4: Tutkimuslupahakemus	45
Liite 5: Haastattelukysymykset	48
Liite 6: Osallisuuskysely: Alku	49
Liite 7: Osallisuuskysely- seuranta	52

Liite 1: Infokirje

Tiedote opinnäytetyön osallistujalle

38 (57)

TIEDOTE OPINNÄYTETYÖSTÄ

Rikos- ja päihdetaustaisten osallisuuskokemukset avopäihdekuntoutuksessa ja osallisuuskyselyn kehittäminen vaikuttavuuden arvioinnin tueksi

Pyyntö osallistua opinnäytetyöhön

Opiskelen Laureassa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa ja koulutusohjelmanani on Johtaminen ja kehittäminen sosiaali- ja terveysalan muutoksessa. Opinnäytetyö on osa opintojani.

Sinua pyydetään mukaan opinnäytetyöhön, jossa tarkoituksena on selvittää asiakkaiden avopäihdekuntoutukseen osallistumisen vaikutuksia osallisuuskokemukseen. Lisäksi tavoitteena on tuottaa asiakkailta saadun aineiston avulla osallisuuskysely osaksi avokuntoutustoiminnan arviointia. Osallisuuskysely työstehtään työpajassa, johon osallistuu rikosseuraamustaustaisten kuntoutuksen työntekijät Turusta ja Helsingistä. Haastateltavat valitaan kuntoutukseen osallistuvista asiakkaista ja kehittämistoimintaan osallistuu osa rikostaustaisten asiakkaiden kanssa työskentelevistä Kalliolan Settlementti ry:n työntekijöistä. Haastatteluihin ja työpajaan osallistuvat eri henkilöt.

Olen arvioinut, että sovellut opinnäytetyön haastatteluun osallistujaksi, koska kuntoutuksesi on edennyt jo pidemmälle. Mikäli osallistut työpajaan, soveltavuus on arvioitu työroolisi kautta. Tämä tiedote kuvaa opinnäytetyötä ja sinun osuuttasi siinä. Perehdyttyäsi tähän tiedotteeseen sinulla on mahdollisuus esittää kysymyksiä opinnäytetyöstä, jonka jälkeen sinulta pyydetään suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Opinnäytetyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Haastatteluista kieltäytyminen ei vaikuta asiakkuuteesi tai kohteluun avopäihdekuntoutuksessa.

Voit myös peruuttaa tai keskeyttää osallistumisesi koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytät osallistumisen, haastattelulla sinusta siihen mennessä kerättyjä tietoja ja voidaan käyttää osana opinnäytetyö aineistoa. Opinnäytetyön aineisto anonymisoidaan eikä osallistujaa ole mahdollista tunnistaa valmiista opinnäytetyöstä.

Opinnäytetyön tarkoitus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata asiakkaan avopäihdekuntoutuksen osallistumisen vaikutuksia osallisuuskokemukseen. Haastatteluista saatua

tietoa käytetään osallisuuskyselyn tekemiseen. Osallisuuskyselyä käytetään jatkossa Kalliolan setlementti ry:ssä toiminnan vaikuttavuuden arviointiin.

Opinnäytetyömenetelmät ja toimenpiteet

Opinnäytetyön osallistujalta (haastateltavat) vaaditaan osallistuminen yhteen haastatteluun, minkä kesto on noin tunnin.

Kehittämistoiminta toteutetaan rikostaustaisten kuntoutuksen työntekijöille kahden tunnin työpajana. Työpajassa käytetään Learning Cafe- menetelmää ja tarkoituksena on kehittää osallisuuskysely avopäihdekuntoutuksen kohderyhmälle sopivaksi. Learning Cafe- menetelmä on osallistava menetelmä, missä kehitettävä aihe jaetaan teemoihin/asioihin. Työpajan osallistajat jaetaan kahteen ryhmään ja molemmat ryhmät tarkastelevat molempia teemoja.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Opinnäytetyöhön osallistuminen ei maksa sinulle mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Opinnäytetyön tuloksista tiedottaminen

Opinnäytetyön tekijä antaa tietoa opinnäytetyöstä pyydettäessä. Opinnäytetyö julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa.

Opinnäytetyön aineiston hävittäminen ja mahdollinen jatkokäyttö

Aineistoa ei jatko käytetä eikä sitä avata muiden käyttöön. Aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Lisätiedot

Pyydän sinua tarvittaessa esittämään opinnäytetyöhön liittyviä kysymyksiä opinnäytetyön tekijälle.

Opinnäytetyöntekijän ja ohjaajan yhteystiedot

Opinnäytetyöntekijä
Outi Rintala

Liite 2: Suostumuslomake

Suostumuslomake

Opinnäytetyön nimi:

Rikos- ja päihdetaustaisten osallisuuskokemukset avopäihdekuntoutuksessa ja osallisuuskyselyn kehittäminen vaikuttavuuden arvioinnin tueksi.

Opinnäytetyö on osa opintojani Laurea ylemmässä ammattikorkeakoulussa sosiaali- ja terveysalan muutosjohtamisen koulutusohjelmassa.

Opinnäytetyön toteuttaja:

Laurea-ammattikorkeakoulu | Laurea University of Applied Sciences

Outi Rintala

Minua _____ on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun opinnäytetyöhön, jonka tarkoituksena on kuvata asiakkaiden avopäihdekuntoutukseen osallistumisen vaikutuksia osallisuuskokemukseen.

Olen saanut tiedotteen opinnäytetyöstä ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen opinnäytetyöstä, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä osallistumiseen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin opinnäytetyötä koskeviin kysymyksiini. Olen saanut tiedot opinnäytetyöhön mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua opinnäytetyön tietosuojaselosteeseen.

Osallistun opinnäytetyöhön vapaaehtoisesti ja anonymisti. Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan opinnäytetyöhön. Lisäksi olen tietoinen, että opinnäytetyön aineisto sekä tämä suostumuslomake hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani opinnäytetyöhön.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän osallistumisen, keskeyttämiseen asti kerättyjä tietoja voidaan käyttää opinnäytetyöhön.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän opinnäytetyöhön.

Vahvistan suostumukseni henkilötietojen käsittelyyn tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

_____ / ____ . ____ . _____

Allekirjoitus:

Nimenselvennys:

Alkuperäinen allekirjoitettu osallistujan suostumus sekä kopio opinnäytetyötiedotteesta liitteineen jäävät opinnäytetyöntekijän arkistoon. Opinnäytetyötiedote liitteineen ja kopio allekirjoitetusta suostumuksesta annetaan osallistujalle.

Liite 3: Tietosuojailmoitus

TIETOSUOJAILMOITUS

EU:n yleinen tietosuoja-asetus (EU679/2016)

42 (57)

28.11.2024

LAUREAN OPINNÄYTETYÖSSÄ KERÄTTÄVIEN HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELY

Tässä ilmoituksessa kuvataan, miten henkilötietoja käsitellään Laurean opinnäytetyössä.

Rikos- ja päihdetaustaisten osallisuuskokemukset avopäihdekuntoutuksessa ja osallisuuskyselyn kehittäminen vaikuttavuuden arvioinnin tueksi.

Opiskelen Laureassa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa ja koulutusohjelmassa Johtaminen ja kehittäminen sosiaali- ja terveysalan muutoksessa. Opinnäytetyö on osa opintojani.

Tutkimuksen rekisterinpitäjät

Outi Rintala

Yhteyshenkilö henkilötietojen käsittelyä koskevissa asioissa:

Outi Rintala

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus:

Henkilötietorekisteri muodostuu suostumuslomakkeen allekirjoituksista, tuotetuista työpaja-aineistosta sekä toteutetuista haastatteluista, joista haastateltava on mahdollista tunnistaa. Opinnäytetyön tekijä rekrytoi haastateltavat asiakkaat henkilökohtaisesti toimittamalla heille tulosteena tiedotteen ja suostumuslomakkeen. Suostumuslomakkeen allekirjoittavat haastatteluihin osallistuvat valitut kuntoutuksen asiakkaat sekä työpajaan osallistuvat työntekijät.

Henkilötietojen osalta ei toteuteta automaattista päätöksentekoa tai profilointia.

Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste:

Henkilötietoja käsitellään seuraavalla EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaisella perusteella

- Tutkittavan suostumus

Tutkimuksessa kerättävät henkilötiedot:

Epäsuoria henkilötietoja ovat suullisesti kerätty haastatteluaineisto ja työpajassa tuotettu kirjallinen materiaali. Haastattelut äänitetään, joten tallenteelta on mahdollista tunnistaa henkilön äänen perusteella. Haastatteluja ja työpajan materiaalia säilytetään henkilökohtaisen tietokoneen muistissa salasanan takana ja vain opinnäytetyön tekijällä on pääsy aineistoon. Työpaja-aineisto koostuu työpajoissa tuotetusta kirjallisesta aineistosta. Analyysivaiheessa aineistosta poistetaan kaikki mahdolliset tunnistetiedot.

Opinnäytetyön suoria henkilötietoja ovat suostumuslomakkeeseen kerätty nimi ja allekirjoitus. Suostumuslomakkeet pyydetään haastatteluun osallistuvilta henkilöiltä ja työpajaan osallistuvilta työntekijöiltä. Henkilötietojen keräämisestä ja säilyttämisestä vastaa opinnäytetyön tekijä.

Kerättävien henkilötietojen tietolähteet:

Haastatteluun osallistuvat henkilöt ja työpajaan osallistuvat työntekijät allekirjoittavat itse suostumuslomakkeen. Opinnäytetyön tekijää koskee salassapitovelvollisuus, mikä koskee kerättyjä henkilötietoja.

Henkilötietojen luovutukset:

Henkilötietoja ei luovuteta opinnäytetyön ulkopuolelle.

Tietojen siirtäminen EU- tai ETA-maiden ulkopuolelle:

Henkilötietoja ei siirretä EU- tai ETA-maiden ulkopuolelle.

Henkilötietojen käsittely opinnäytetyön aikana ja sen jälkeen:

Henkilötietoja sisältävä aineisto hävitetään, kun opinnäytetyö on valmistunut.

Henkilötietojen suojauksen periaatteet:

Suostumuslomake allekirjoitetaan paperisena. Manuaalinen aineisto säilytetään lukituissa tilassa ja sinne on pääsy vain asianosaisilla. Muu opinnäytetyön aineisto säilytetään opinnäytetyöntekijän tietokoneella, joihin muilla ei ole pääsy.

Rekisterin hallinnassa noudatetaan rekisterinpitäjän tietoturva- ja tietosuojaohjeita.

Rekisteröidyn oikeudet:

Rekisteröidyn oikeudet määräytyvät EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen artiklojen 15–22 mukaan seuraavasti:

1)

Voit perua suostumuksesi ja pyytää poistamaan suostumukseen perustuvat tietosi ottamalla yhteyttä yllä mainittuun yhteyshenkilöön.

Voit tarkastaa itseäsi koskevat tiedot ja oikaista ne tarvittaessa.

Voit rajoittaa tietosi käsittelyä silloin, kun kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

Voit tehdä valituksen tietosuojavaltuutetun toimistoon, jos katsot, että henkilötietojasi on käsitelty tietosuojalainsäädännön vastaisesti

Jos henkilötietojen käsittely tutkimuksessa ei edellytä rekisteröidyn tunnistamista ilman lisätietoja eikä rekisteröityä pystytä tunnistamaan aineistosta, niin oikeutta tietojen tarkastamiseen, oikaisuun, poistoon ja käsittelyn rajoittamiseen ei sovelleta.

Mikäli oikeudet estävät tutkimustarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti, saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa näistä oikeuksista poiketa tietosuoja-asetuksessa ja tietosuojalaissa säädetyillä perusteilla. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Yhteyshenkilö tutkittavan oikeuksiin liittyvissä asioissa on tietosuojavastaava.

Laurea-ammattikorkeakoulun tietosuojavastaavana toimii Marjo Valjakka, marjo.valjakka@laurea.fi

Liite 4: Tutkimuslupahakemus

Kalliola

Tutkimuslupahakemus

1 Hakijan tiedot

Nimi	Outi Rintala
Syntymäaika	██████████
Katuosoite	██████████
Postitoimipaikka	██████
Postinumero	██████
Puhelin	██████████
Sähköposti	██████████
Oppilaitos	Laurea-ammattikorkeakoulu
Suoritettava tutkinto	Johtaminen ja kehittäminen sosiaali- ja terveysalan muutoksessa

2 Tutkimuksen ohjaaja oppilaitoksessa

Nimi	██████████
Nimike	Yliopettaja
Puhelin	██████████
Sähköposti	██████████
Toimipaikka ja osoite	Laurea-ammattikorkeakoulu

3 Tutkimuksen toimeksiantaja Kalliolassa

Toimeksiantaja (yritys + yksikkö)	Kalliolan setlementti ry
Yhteystiedot	Kajari-hanke ██████████ ██████████

4 Tutkimuksen tiedot

Tutkimuksen tekijä(t)	Outi Rintala
Tutkimuksen nimi	Rikos- ja päihdetaustaisten osallisuuskokemukset avopäihdekuntoutuksessa ja osallisuuskyselyn kehittäminen vaikuttavuuden arvioinnin tueksi

Kalliola

Tutkimuksen tausta	<p>Tutkimuskysymykset:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Miten kajari-hanke on tukenut tai lisännyt asiakkaiden osallisuuden kokemusta? 2. Millainen osallisuuskyselyyn pitäisi olla, jotta sitä voidaan käyttää kajari-hankeen toiminnan arvioimisessa? <p>Tutkimussuunnitelma hakemuksen liitteenä.</p>
Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelmat lyhyesti	<p>Tämän toimintatutkimuksen tarkoituksena on kuvata asiakkaiden avopäihdekuntoutukseen osallistumisen vaikutuksia osallisuuskokemukseen. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa asiakkailta saadun aineiston avulla osallisuuskysely osaksi toiminnan arviointia.</p>
Tutkimuksen aikataulu	Syky 2024- Kevät 2025

Lupahakemuksen liitteet

- tutkimussuunnitelma
- suostumuslomake
- tietosuojailmoitus
- tiedote opinnäytetyöhön osallistujille
- haastattelukysymykset

Käsitelläänkö tutkimuksessa henkilötietoja?

Henkilötietorekisteri muodostuu suostumuslomakkeen allekirjoituksista, tuotetuista työpaja-aineistosta sekä toteutetuista haastatteluista, joista haastateltava on mahdollista tunnistaa. Opinnäytetyön tekijä rekrytoi haastateltavat asiakkaat henkilökohtaisesti toimittamalla heille tulosteena tiedotteen ja suostumuslomakkeen. Suostumuslomakkeen allekirjoittavat haastatteluihin osallistuvat valitut kuntoutuksen asiakkaat sekä työpajaan osallistuvat työntekijät.

Henkilötietojen osalta ei toteuteta automaattista päätöksentekoa tai profilointia.

Tietosuojailmoituksessa kuvattu tarkemmin henkilötietojen käsittely.

Kalliola

5 Sitoumukset

Sitoudun siihen, että minulla ei ole oikeutta luovuttaa saamiani salassa pidettäviä tietoja sivullisille eikä käyttää niitä muuhun tarkoitukseen kuin mihin tutkimuslupa on myönnetty.

Luovutan valmiin raportin toimeksiantajalle Kalliolan setlementti ry:lle tutkimuksen valmistuttua.

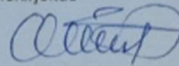
Tutkimuksen tekijä on vastuussa muiden mahdollisten tutkimuslupien selvittämisestä ja hakemisesta.

Kaikkien tutkimuslupaa hakeneiden allekirjoitukset ja nimenselvennykset

Paikka ja aika

8.12.2024

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Outi Rintala

6 Päätös

Tutkimusluvan myöntäminen

Tutkimuslupa käsitelty ja lupa tutkimukselle myönnetään

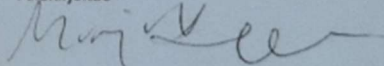
Tutkimuslupaa ei myönnetä

Perustelut myöntämättä jättämiselle:

Paikka ja aika

10.12.2024

Allekirjoitus

Nimenselvennys

[REDACTED]

Tehtävänimike

Järjestöpraktikko

Liite 5: Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset:

1. Miltä sinusta on tuntunut osallistua Kajari-kuntoutukseen?
2. Millainen merkitys tällä toiminnalla on ollut sinulle?
3. Millaisia hyviä asioita toiminnan mittaan on tullut vastaan? Entä huonoja? Miten kuntoutuksessa mukana olo on vaikuttanut sinuun? Miten vaikutukset näkyvät omassa elämässäsi?
4. Millaisiin asioihin olet voinut vaikuttaa toiminnassa mukana ollessasi? Esimerkiksi Kajari-kuntoutuksen sisältöihin?
5. Millä tavalla olet voinut vaikuttaa?
6. Oletko oppinut jotain uutta? Millainen se kokemus oli? Oletko havainnut muutoksia itseluottamuksessasi?
7. Onko osallistuminen Kajari-kuntoutukseen vaikuttanut tulevaisuuden suunnitelmiisi?
8. Oletko saanut tätä kautta uusia ihmisiä elämääsi?
9. Millaista palautetta olet saanut osallistuessasi? Voitko antaa esimerkin?
10. Koetko kuuluvasi yhteiskuntaan? |

Liite 6: Osallisuuskysely: Alku

Osallisuuskysely/ alku

1. Tunniste: tämän kyselyn tarkoituksena on säilyttää anonyymius, mutta samalla yhdistää vastauksesi kahdessa eri vaiheessa. Luo itsellesi tunniste seuraavan säännön avulla ja käytä sitä molemmissa kyselyissä. Pidä huoli, että muistat sen! Luo tunniste näin: syntymäkuukausi + etunimen ensimmäinen kirjain + lempiväri (toukokuuJsininen)
-

2. Ikä

- 18–29 - vuotta
- 30–62 - vuotta
- 63–79 - vuotta
- 80-vuotta tai yli

3. Sukupuoli

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua kertoa

4. Oletko?

- avovankilasta kuntoutukseen osallistuva vanki
- valvotussa koevapaudessa oleva vanki
- erilaisia yhdyskuntaseuraamuksia suorittava asiakas
- vapaudesta kuntoutuksensa aloittava asiakas

5. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Merkitse jokaisen väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten omaa kokemustasi

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä					

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Saan myönteistä palautetta teke- misistäni					
Kuulun itselleni tärkeään ryh- mään tai yhteisöön					
Olen tarpeellinen muille ihmisille					
Pystyn vaikuttamaan oman elä- mäni kulkuun					
Tunnen, että elämälläni on tar- koitus					
Pystyn tavoittelemaan minulle tärkeitä asioita					
Saan itse apua silloin, kun sitä to- della tarvitsen					
Koen, että minuun luotetaan					
Pystyn vaikuttamaan joihinkin elinympäristöni asioihin					

© Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2019, all rights reserved

6. Koetko, että sinulla on mahdollisuuksia huolehtia terveydestäsi?

- Kyllä, minulla on riittävästi mahdollisuuksia
- Osittain, mutta ei aina
- Ei, minulla on vaikeuksia
- Ei, minulla ei ole mahdollisuuksia

7. Millaiseksi arvioit elämänlaatusi?

- Erittäin hyvä
- Hyvä
- Ei hyvä eikä huono

- Huono
- Erittäin huono

8. Mitkä tekijät vaikuttavat vastaukseesi elämänlaadusta?

9. Miten paljon arvioit taloudellisen tilanteesi vaikuttavan hyvinvointiisi?

- Erittäin paljon
- Jonkin verran
- Vähän
- Ei lainkaan

10. Tunnetko itsesi yksinäiseksi?

- En koskaan
- Hyvin harvoin
- Joskus
- Melko usein
- Jatkuvasti

11. Kuinka pitkälle suunnittelet elämäsi?

- Useamman vuoden päähän
- Vuoden kerrallaan
- Kuukauden kerrallaan
- Viikon kerrallaan
- Päivä kerrallaan

12. Onko sinulla tällä hetkellä todella läheistä henkilöä, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?

- On useampia läheisiä henkilöitä
- On kaksi läheistä henkilöä
- On yksi läheinen henkilö
- Ei ole läheisiä henkilöitä

13. Olen tällä hetkellä pääasiassa:

- Työssä (tai yrittäjänä, maatalousyrittäjänä, freelancerina, apurahalla)
- Työtön tai lomautettu

- Työtön työllistämistoimenpiteessä (esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa, työkokeilussa, muussa aktivointitoimenpiteessä tai omaehtoisesti opiskelemissa)
- Vanhuuseläkkeellä tai työttömyyseläkkeellä (eläkkeellä iän, työvuosien tai eläkevakuutuksen perusteella)
- Työkyvyttömyyseläkkeellä, kuntoutustuella tai muuten pitkäaikaisesti sairaana
- Opiskelija tai koululainen
- Omaishoitajana tai kotona hoitamassa omia (alle 15-vuotiaita) lapsia
- Varusmies- tai siviilipalvelussa
- Muu

14. Miten arvioit omat valmiutesi osallistua työelämään tai opiskeluun tällä hetkellä?

- En ole tällä hetkellä kykenevä osallistumaan työelämään tai opiskeluun
- Minulla on rajoitetut valmiudet osallistua työelämään tai opiskeluun
- Minulla on valmiuksia, mutta en ole tällä hetkellä mukana työelämässä tai opiskelussa
- Minulla on hyvät valmiudet osallistua työelämään tai opiskeluun

Liite 7: Osallisuuskysely- seuranta

Seurantakyselyn kysymykset 15 ja 16 liittyvät Kajari-hankkeen toiminnan arviointiin. Kysymykset sisältää kaksi taulukkoa ja lähes kaikki taulukoiden väittämät on tehty opinnäytetyön tulosten pohjalta. Olen merkinnyt tuloksista poimitut kohdat kyselyyn keltaisella.

Osallisuuskysely/ seuranta

1. Tunniste: tämän kyselyn tarkoituksena on säilyttää anonymisuus, mutta samalla yhdistää vastauksesi kahdessa eri vaiheessa. Luo itsellesi tunniste seuraavan säännön avulla ja käytä sitä molemmissa kyselyissä. Pidä huoli, että muistat sen! Luo tunniste näin: syntymäkuukausi + etunimen ensimmäinen kirjain + lempiväri (toukokuuJsininen)
-

2. Ikä

- 18–29 - vuotta
- 30–62 - vuotta
- 63–79 - vuotta
- 80-vuotta tai yli

3. Sukupuoli

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua kertoa

4. Oletko?

- avovankilasta kuntoutukseen osallistuva vanki
- valvotussa koevapaudessa oleva vanki
- erilaisia yhdyskuntaseuraamuksia suorittava asiakas
- vapaudesta kuntoutuksensa aloittava asiakas

5. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? Merkitse jokaisen väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten omaa kokemustasi

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä					
Saan myönteistä palautetta tekemisistäni					
Kuulun itselleni tärkeään ryhmään tai yhteisöön					
Olen tarpeellinen muille ihmisille					
Pystyn vaikuttamaan oman elämäni kulkuun					

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Tunnen, että elämälläni on tarkoitus					
Pystyn tavoittelemaan minulle tärkeitä asioita					
Saan itse apua silloin, kun sitä todella tarvitsen					
Koen, että minuun luotetaan					
Pystyn vaikuttamaan joihinkin elinympäristöni asioihin					

© Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2019, all rights reserved

6. Koetko, että sinulla on mahdollisuuksia huolehtia terveydestäsi?

- Kyllä, minulla on riittävästi mahdollisuuksia
- Osittain, mutta ei aina
- Ei, minulla on vaikeuksia
- Ei, minulla ei ole mahdollisuuksia

7. Millaiseksi arvioit elämänlaatusi?

- Erittäin hyvä
- Hyvä
- Ei hyvä eikä huono
- Huono
- Erittäin huono

8. Mitkä tekijät vaikuttavat vastaukseesi elämänlaadusta?

9. Miten paljon arvioit taloudellisen tilanteesi vaikuttavan hyvinvointiisi?

- Erittäin paljon
- Jonkin verran
- Vähän
- Ei lainkaan

10. Tunnetko itsesi yksinäiseksi?

- En koskaan
- Hyvin harvoin
- Joskus
- Melko usein
- Jatkuvasti

11. Kuinka pitkälle suunnittelet elämäsi?

- Useamman vuoden päähän
- Vuoden kerrallaan
- Kuukauden kerrallaan
- Viikon kerrallaan
- Päivä kerrallaan

12. Onko sinulla tällä hetkellä todella läheistä henkilöä, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?

- On useampia läheisiä henkilöitä
- On kaksi läheistä henkilöä
- On yksi läheinen henkilö
- Ei ole läheisiä henkilöitä

13. Olen tällä hetkellä pääasiassa:

- Työssä (tai yrittäjänä, maatalousyrittäjänä, freelancerina, apurahalla)
- Työtön tai lomautettu
- Työtön työllistämistoimenpiteessä (esimerkiksi kuntouttavassa työtoiminnassa, työkokeilussa, muussa aktivointitoimenpiteessä tai omaehtoisesti opiskelemissä)
- Vanhuuseläkkeellä tai työttömyyseläkkeellä (eläkkeellä iän, työvuosien tai eläkevakuutuksen perusteella)
- Työkyvyttömyyseläkkeellä, kuntoutustuella tai muuten pitkäaikaisesti sairaana
- Opiskelija tai koululainen
- Omaishoitajana tai kotona hoitamassa omia (alle 15-vuotiaita) lapsia
- Varusmies- tai siviilipalvelussa
- Muu

14. Miten arvioit omat valmiutesi osallistua työelämään tai opiskeluun tällä hetkellä?

- En ole tällä hetkellä kykenevä osallistumaan työelämään tai opiskeluun
- Minulla on rajoitetut valmiudet osallistua työelämään tai opiskeluun
- Minulla on valmiuksia, mutta en ole tällä hetkellä mukana työelämässä tai opiskelussa
- Minulla on hyvät valmiudet osallistua työelämään tai opiskeluun

15. Millaisena olet kokenut osallistumisen tähän toimintaan?

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Olen saanut vertaistukea					
Tarjolla on ollut merkityksellistä tekemistä					
Olen saanut harjoitella vuorovaikutustaitoja turvallisessa ympäristössä					
Olen tullut kuulluksi ja näemykseni on otettu huomioon					
Minua on kohdeltu kunnioitavasti					
Osallistuminen on tuntunut turvalliselta					

16. Miten toimintaan osallistuminen on vaikuttanut elämääsi?

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Elämäntilanteeni on selkiytynyt					

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Olen löytänyt arkeeni mielekästä tekemistä, kuten uuden harrastuksen					
Olen voinut kehittää työelämävalmiuksiani					
Olen voinut edistää opiskelupaikan saamista					
Olen saanut tukea viranomaisten kanssa tehtävään yhteistyöhön					
Olen sitoutunut päihitteettömyyteen					
Olen sitoutunut rikoksettomuuteen					
Perhe- ja läheissuhteeni voivat paremmin					
Impulsiivinen käyttäytyminen on vähentynyt					
Olen oppinut ajattelemaan asioita uudella tavalla					